

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Jitka Pacíková

Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 27. 3. 2012

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. et Mgr. Pavlu Hlavinkovi, Ph.D. za jeho rady, ochotu a vždy laskavý a vstřícný přístup při vedení mé práce.

Obsah

Úvod	6
1 Pojetí státu v Platónově díle Ústava.....	9
1.1 Úvodní poznámky.....	9
1.2 Vznik obce	9
1.3 Ideální stát.....	10
1.4 Občané v Platónově ideálním státě	11
1.5 Strážci v Platónově ideálním státě	11
1.5.1 Výchova strážců	11
1.5.2 Život strážců.....	12
1.5.3 Srovnání představ Platóna o životě strážců se skutečným životem v Athénách	14
1.6 Vládci v Platónově ideálním státě.....	15
1.6.1 Výběr nových filosofů - vládců.....	16
1.7 Komparace pojetí ideálního státu s kritérii totalitních systémů	18
1.8 Špatná státní zřízení.....	19
1.8.1 Timokracie	20
1.8.2 Oligarchie	20
1.8.3 Demokracie.....	21
1.8.4 Tyranida.....	22
2 Pojetí státu v Platónově díle Zákony	23
2.1 Úvod k dílu Zákony.....	23
2.2 Občané.....	24
2.3 Majetek ve státě.....	26
2.4 Ustanovení o vládcích	27
2.5 Obsazování úřadů	27
2.6 Právo	28
2.7 Nesprávné typy ústav	29
3 Srovnání pojetí státu v Platónových dílech Ústava a Zákony	30
3.1 Obecné porovnání díla Ústava s dílem Zákony	30
3.2 Regulace života občanů ve státě podle Ústavy a Zákonů	30
3.3 Druhy státních zřízení	31
4 Pojetí státu v Aristotelově Politice	33
4.1 Úvod k dílu Politika	33
4.2 Státní společenství podle Aristotela.....	33

4.3 Kritika Platónovy politické teorie podle Ústavy.....	34
4.4 Aristotelova kritika Platónova díla Zákony.....	35
4.5 Aristotelovo hodnocení úpravy majetku ve státě.....	36
4.6 Občanství v Aristotelově pojetí.....	37
4.7 Druhy ústav.....	39
4.7.1 Království.....	40
4.7.2 Aristokracie.....	40
4.7.3 Politeia.....	41
4.7.4 Tyranida.....	41
4.7.5 Oligarchie.....	41
4.7.6 Demokracie.....	42
4.8 Úřady ve státě.....	43
4.9 Soudnictví.....	44
4.10 Relativně nejlepší státní forma.....	44
4.10.1 Občané.....	45
5 Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela.....	48
5.1 Základní srovnání.....	48
5.2 Stát podle Platóna a Aristotela.....	48
5.3 Pojetí ideálního státu u Platóna a Aristotela.....	48
5.4 Srovnání náhledů Platóna a Aristotela na špatné státní formy.....	49
Závěr.....	51
Bibliografie.....	53
Shrnutí.....	55
Summary.....	56
Seznam klíčových slov.....	57
The list of key words.....	58

Úvod

Na tématu diplomové práce Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela mě zaujala možnost zabývat se jednotlivými myšlenkami těchto řeckých filosofů nejen odděleně, ale především ve vzájemném srovnání a porovnání jejich názorů na otázky týkající se státu. Považuji za zajímavé sledovat, nakolik se právě v Aristotelově pojetí promítl vliv jeho učitele Platóna, v čem ho jeho představy předstihly a nakolik odlišné názory měli na různé formy státu, úlohu státu pro společnost a uspořádání státu.

Platón s Aristotelem patří mezi nejvýznamnější filosofy všech dob. Část jejich děl se zabývá poznatky o politických otázkách, jednotlivých typech státního zřízení, ale i myšlenkami a úvahami o ideálním státě. Tato práce je zaměřena na jejich vzájemné porovnání. Bude se tedy zabývat jak srovnáním názorů obou filosofů na jednotlivé instituty týkající se státu a státního uspořádání, tak i jejich uvažováním o ideálním státním zřízení.

Mým předním záměrem je srovnat náhled dvou výrazných myslitelů na politické uspořádání společnosti a na základní prvky, které tvoří stát. Budu zkoumat pojetí státu u každého zvlášť a také případné změny v jejich myšlení. Názorový vývoj bude možné sledovat především v Platónových myšlenkách týkajících se ideálního státu, neboť ten se věnoval politickým otázkám hned ve dvou svých dílech – Ústavě a Zákonech. Poté se budu zabývat komparací názorů na stát, které vyplývají z myšlení těchto filosofů. Určitě se budu snažit o zohlednění dopadu Platónova pojetí státu na Aristotela, zda a nakolik se promítl vliv Platóna na svého žáka.

I když je hlavním cílem této práce srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela, ráda bych se věnovala také několika dílčím otázkám, které se tématu bezprostředně dotýkají. Těmito zkoumanými problémy budou společenské aspekty vyplývající z Platónova ideálního státu, o kterém bylo pojednáno v díle Ústava. Platónovo pojetí státu bývá přirovnáváno k totalitním politickým systémům. Myslím si, že Platónův model státu splňuje kritéria totalitního státu a nese jeho znaky. Toto bude má ústřední hypotéza z první kapitoly práce, která se zabývá Platónem. Úkolem tedy bude zjistit, zda jeho pojetí státu v díle Ústava splňuje kritéria totalitního systému podle moderních autorů. Budu vycházet z několika definic totalitarismu uznávaných politologů, abych dosáhla co největší objektivitu. Cílem bude určit, zda Platónův dokonalý stát naplňuje kritéria totalitních politických systémů podle Karla Raimunda Poppera, Raymonda Arona, Zbigniewa Brzezinského a Friedricha Augusta Hayeka.

Dalšími body, o kterých bude pojednáno, jsou etické otázky vyvstávající z fungování Platónova ideálního státu a jeho společnosti, která obsahovala mimo jiné cenzuru a prvky eugeniky.

Aristotelovy myšlenky jsou v mnohých ohledech považovány za méně striktní než Platónovy návrhy na fungování jeho ideálního státu. Ráda bych podrobila bližšímu zkoumání také svoji druhou hypotézu, která se týká Aristotelova modelu dokonalého státu. Domnívám se, že jeho pojetí politického uspořádání poskytuje mnohem větší prostor pro to, co bychom dnes mohli nazvat občanskou společností, čímž se jeví oproti Platónovi otevřenější.

Abych dosáhla výše uvedených cílů mé práce, jsem přesvědčena, že bude nezbytné často využívat vědecké metody, především komparaci a analýzu, přičemž nejvýznamnější bude právě komparace, jak již vyplývá ze samotného názvu diplomové práce. Předním záměrem bude srovnávání jednotlivých problematik vyplývajících z názorů Platóna a Aristotela, které se týkají politického uspořádání státu. Neméně důležité však bude využití samotné kritické a historické analýzy textu, protože výsledek tohoto zkoumání bude podkladem pro následnou komparaci jednotlivých poznatků.

V odborné literatuře týkající se filosofie a dějin politologie najdeme mnoho informací o Platónově a Aristotelově pojetí státu. Vždy se však autoři zabývají každým z obou filosofů zvlášť, a tak se myšlenky Platóna a Aristotela většinou do srovnání nedostanou. Má práce bude založena na zkoumání Platónových děl *Zákony* a *Ústava* a Aristotelovy *Politiky*. Dále bude využita literatura, která se zabývá oběma autory, především výkladem jejich názorů na stát a dokonalá státní uspořádání. Důležitá budou také politologická díla, z nichž budu čerpat kritéria totalitního politického systému. Z mnoha zdrojů bych ráda vyzdvihla především knihu Karla Raimunda Poppera *Otevřená společnost a její nepřátelé I.*, která mi díky množství kritických náhledů na Platónovu *Ústavu* přinesla nemálo podnětů k zamyšlení. Cenným zdrojem informací, které se vztahují k Platónovi, je také dílo Františka Novotného *O Platónovi*, konkrétně jeho druhý a čtvrtý díl. K dokreslení pozadí, na němž Platón tvořil své teorie o ideálním státě, bude také podpůrně využita literatura zabývající se historií a společenským uspořádáním Athén. K lepšímu pochopení Aristotelových výkladů obsažených v *Politice* slouží mimo jiné kniha Richarda Mulgana *Aristotelova politická teorie*.

Za účelem dosažení větší přehlednosti je práce členěna do kapitol a jednotlivých podkapitol. V první kapitole, která se věnuje Platónovu dílu *Ústava*, bude zpracován výklad o ideálním státě, který je v *Ústavě* popsán. Zvláštní důraz bude kladen na společnost v tomto státě a její třídní rozvrstvení. Důležitou částí této kapitoly bude srovnání Platónova modelu státu s kritérii totalitních systémů podle několika moderních politologů. Stranou nezůstane ani pojednání o Platónově kategorizaci jednotlivých státních forem vlády a jejich hodnocení. V následující kapitole, která je nazvaná *Pojetí státu v Platónově díle Zákony*, bude pojednáno o politických myšlenkách, které vyplývají z této knihy, se zaměřením na stát, vládu a občany.

Další kapitola bude z předchozích dvou vycházet, protože v ní bude srovnáno pojetí státu v Platónových dílech *Ústava* a *Zákony*. V kapitole čtvrté, která nese název *Pojetí státu* v Aristotelově *Politice*, bude vyložen pohled na otázky týkající se státu očima Aristotela. Protože se Aristoteles věnoval státu více vědeckým způsobem, bude se to odrážet také v této části práce. Pojednáno bude nejen o občanství, různých ústavách a Aristotelově relativně ideálním státě, ale i o náhledu Aristotela na Platónova díla a jejich kritice.

Jádrem mé práce bude pátá kapitola, v níž bude zpracováno srovnání myšlenek obou filosofů a jejich pojetí státu.

Závěr bude patřit celkovému shrnutí a vypořádání se s poznatky, které byly v průběhu psaní této práce získány a zpracovány.

1 Pojetí státu v Platónově díle Ústava

1.1 Úvodní poznámky

Ústava je významné literární dílo nejen z historického a filosofického hlediska, ale také z hlediska politického. Je psána ve formě dialogu, typická jsou častá podobenství.¹

Ústava spadá do ústředního období života Platóna, shrnuje výsledky jeho dosavadních spisů a je východiskem pro ty, které následovaly. Vyznačuje se silným etickým a politickým charakterem.²

Na počátku Platónových úvah o státě je pojem spravedlnost, jakožto myšlenka, na kterou je možno pohlížet z mnoha úhlů a která je řešena v průběhu celých dějin lidstva.³ Platón si dává za cíl poznat spravedlnost a tvrdí, že uvnitř většího celku je snadnější ji zpozorovat, dobrat se k ní.⁴ Tímto způsobem se v tomto díle dostává k tématu obce a sleduje ji již od jejího vzniku. Zaměřuje se především na její politické a společenské uspořádání.

1.2 Vznik obce

Dle Platónova výkladu vzniká obec, pokud jednotlivec pocítí svou nesoběstačnost a potřebu pomoci druhých osob. Obec definuje jako skupinu mnoha lidí, kteří se shromáždí na jednom místě, žijí pospolu a jsou si společníky a vzájemnými pomocníky. Funkcí obce je tedy lepším způsobem obstarávat potřeby lidí – především potraviny, bydlení a ošacení. Zde Platón prvně zmiňuje svou teorii o prospěšnosti takového uspořádání ve společnosti, které je založeno na myšlence, že každý má dělat jen jednu specifickou věc, ke které má vlohy, protože se pak nerozptyluje vykonáváním jiných činností, čímž přispívá k efektivitě uspokojování potřeb všech. Vychází z toho, že jedinec bude odvádět lepší práci, bude – li zastávat pouze jedno řemeslo.⁵

Patří však k vlastnostem lidí, že se nespokojí s málem a životem ve skromnosti. Platón říká, že ve chvíli, kdy lidé chtějí stále víc, vznikají další potřeby a s nimi spojené rozšiřování obce, potřeba zvětšování území a vycvičené armády pro válečné výpravy. Tato nová obec se mu jeví jako nezdravá, jako obec v protikladu ke společenství lidí, o nichž Platón napsal: „Navzájem budou žít příjemně a nebudou plodit děti nad své majetkové možnosti, protože se budou mít na pozoru před chudobou a před válkou.“⁶ Ideální by byla společnost, kde by lidé žili skromně

¹ Například podobenství o Gýgově prstenu. PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 78-80.

² REALE, Giovanni. *Platón: Pokus o novou interpretaci velkých Platónových dialogů ve světle nepsaných nauk*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 267-268.

³ PIEPER, Josef. *O spravedlnosti*. 1. vydání. Řím: Křesťanská akademie, 1966, s. 6.

⁴ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 93.

⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 93-95.

⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 98-99.

a v rámci svých možností, protože válka vzniká v okamžiku, kdy lidé zatouží po větším pohodlí a majetku a musí rozšiřovat svá území.⁷

Platón chápe obec jako prostředek, který vede ke zlepšení života lidí, ovšem klade přitom důraz na rozumný a prostý život, aby se stát zbytečně sám neuvrhnul do potíží spojených s přelidněností či válkou.

1.3 Ideální stát

Ústava je dílo, jehož celým obsahem prostupují myšlenky, které mají za cíl osvětlit autorův názor na to, jak by měl vypadat a fungovat dokonalý stát. Právě zde by se měla nejvíce projevit spravedlnost.

Platón sám však netvrdí, že jím nastíněná ideální obec vznikne, dokonce ani netvrdí, že je možné, aby taková obec vůbec kdy existovala. Pro vysvětlení používá – pro něj typické – přirovnání. Ptá se, zda by byl méně dobrým malířem ten, kdo by namaloval obraz nejkrásnějšího člověka, kdyby ovšem nebyl schopný prokázat, že takový člověk může existovat. Tím chtěl říci, že sice neví, zda jím navržené státní zřízení bude někdy reálně uskutečnitelné, avšak to ještě neznamená, že by byl špatným teoretikem, jako není špatným malířem ten, kdo maluje obraz, jehož předmět ve skutečnosti nemůže existovat.⁸

Dokonalý stát, jenž je popsán v Ústavě, bývá často označován za autoritativní. Přispívá k tomu fakt, že mezi požadavky fungování tohoto státu patří mimo jiné také cenzura a absolutní vláda několika dobrých, moudrých a vzdělaných vládců, kteří se však neptají na názory obyčejných občanů a sami posuzují, co je dobré. Dochází k určování, co kdo bude ve prospěch celé obce konat. Otázkou zůstává, zda se vládce, ať už to bude jakkoli moudrý člověk, může plně zaměřit na dosahování Platónem zamýšleného cíle – tedy prospěch a blaho celého státu – aniž by se neohlížel na zájmy vlastní. Neméně důležitou otázkou také je, zda lze uvést do souladu absolutní moc a dosahování cílů, které téměř každý člověk bude spatřovat ve svobodě a svých osobních požadavcích na dobrý život.⁹

Častým argumentem moderních autorů, který je používán ve prospěch Platóna, je fakt, že lidské společnosti nejsou schopné se plně vyhnout tomu, aby byly ovládány nějakou vládnoucí třídou. Dokonce i v demokracii existuje jen poměrně málo lidí, kteří disponují mocí vládnout a vykonávat vládní funkce. V tom případě má Platón pravdu, soudí – li, že bude nejvhodnější

⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 99-100.

⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 256.

⁹ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 91.

a nejlepší, pokud tito lidé projdou výchovou, která jim umožní vládnout moudře, ještě než dosáhnou svého vůdčího postavení.¹⁰

1.4 Občané v Platónově ideálním státě

Pojem občanství Platón nedefinuje. Z textu Ústavy však vyplývá, že se bude jednat o seskupení lidí, kteří mají navzájem k sobě vztahy vycházející z toho, že tito jedinci žijí společně na jednom území. Právě společenství lidí, kteří žijí pospolu, nazývá Platón obcí.¹¹

Platónův ideální stát je založen na rozdělení obyvatelstva do tří tříd. Vyskytují se zde vládci, strážci a ostatní obyvatelé – řemeslníci a rolníci. Každý člověk v Platónově pojetí společnosti má své dané místo a postavení, zároveň je jeho úkolem, aby činil pouze to, na co se nejlépe hodí podle svých přirozených schopností.¹²

Při zařazování lidí do těchto tříd hraje největší roli dědičnost. Není však vyloučena možnost povýšení či poklesu do jiné společenské skupiny. Státu má vládnout málo početná třída vládců, která se vyznačuje rozumností, za podpory třídy bojovníků – strážců. Vládci mají být vybíráni v průběhu výchovného procesu.¹³

Zatímco pro skupinu strážců a vládců popisuje Platón propracovaný systém jejich vzdělávání a výchovy, o zbytku obyvatel se nezmiňuje a vzniká tak otázka, zda zamýšlel poskytovat určité vzdělání také jim.

1.5 Strážci v Platónově ideálním státě

Úkoly strážců jsou pro celou společnost velmi důležité, strážci proto mají v obci významné postavení. Jsou na ně kladeny vysoké nároky z hlediska povahy, dovedností a vzdělání. Strážce musí být bystrý, statečný, mírný a laskavý ke svým druhům, avšak vznětlivý vůči nepřátelům. Tímto jsou připodobňováni ke psům, kteří se ke každému známému chovají vlídně, k cizímu člověku jsou však nepřátelští a zlí.¹⁴

1.5.1 Výchova strážců

Výchova budoucích strážců začíná již od dětství. „Vždyť právě tehdy se nejlépe utváří a nabývá ráz, který bychom chtěli každému jednotlivému stvoření vetknout.“¹⁵ Dle Platóna se

¹⁰ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 84.

¹¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 93.

¹² PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 95.

¹³ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 75.

¹⁴ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 102-105.

¹⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 107.

osobnost dětí formuje už samotným vyprávěním bájí. Platón nechce připustit, aby děti poslouchaly od lidí náhodně vzniklé báje, podporuje tedy jakousi cenzuru vyprávění. Stát by měl dohlížet již na tvůrce bájí a nebude – li nový příběh vhodný, musí být odmítnut.¹⁶ Mají – li být budoucí strážci stateční, musí se jim dostávat správných vzorů a je třeba odstranit z bájí hrůzu ze smrti.¹⁷ I když Platón tvrdí, že je třeba si velmi vážít pravdy, v zájmu státu je dovoleno, aby správci obce mohli užívat lež, je – li toho zapotřebí. K docílení správné výchovy je třeba ukazovat budoucím strážcům dobré vzory a zamlčovat před nimi příběhy o nezřízených a chamtivých hrdinech.¹⁸

V tomto bodě bychom mohli spatřovat náznak totalitního uspořádání Platónovy ideální obce. V zájmu společného cíle – blaha všech – je potřeba mít kvalitní strážce obce. Aby byli tito strážci řádně vychováni, neváhá se Platón uchýlovat ke lži a systému ovládnutí státu správci, kteří budou rozhodovat, které informace budou obyvatelstvu sdělovány a které skutečnosti budou před nimi zatajeny. Je to sice činěno v zájmu celé společnosti, nicméně zůstává to aktem cenzury. Otázkou je, zda by měl tento postup v praxi nějaký efekt. Nemyslím si, že pokud někomu nebudeme povídat o zlu a budeme zamlčovat špatné vzory, vychováme z něj nevyhnutelně kvalitního člověka. Také se nabízí myšlenka, že tímto způsobem vychované děti nebudou na život, který přináší spoustu zla, připraveny.

1.5.2 Život strážců

Strážci v Platónově ideálním státě mají mít na starost hlídání obce a kromě stravy za to nedostávají žádnou mzdu.¹⁹ „Především nikdo nemá mít žádný vlastní majetek, jen ten nejnezbytnější.“²⁰ Platón netvrdí, že jejich život bude šťastný, hledí totiž zejména na prospěch celého státu. Říká totiž, že pokud by strážci získali majetek, stali by se ve svém poslání nedbalými, protože bohatství vyvolává rozmařilost a nezájem o práci.²¹

Zajímavé je, že v Platónově pojetí státu mohou funkci strážců vykonávat také ženy. Je důležité, aby byly splněny předpoklady pro řádný výkon funkce strážce, a poté se již nebere ohled na pohlaví.²²

Strážci budou žít společně, budou mít společné obydlí, stravování, ale také ženy a děti. I sňatky budou v ideálním státě uzavírány jen ve prospěch obce. Platón chce mít ve státě co nejvíce dokonalých lidí a toho bude dosaženo kontrolovaným plozením dětí. V zájmu blaha celé

¹⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 108.

¹⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 119.

¹⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 124-125.

¹⁹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 170.

²⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 170.

²¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 172-175.

²² PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 220-221.

společnosti budou striktně kontrolovány životy jednotlivců, kteří si o sobě nebudou moci rozhodovat sami.²³

Popper vysvětluje tato striktní pravidla tím, že se jedná o nutnou podmínku politické stability. Tato důležitá společenská třída se musí cítit jednotná a musí být zdůrazněny vazby mezi jejími jednotlivými členy, aby odolávala tlaku z vnějšku. Proto Platón načrtává jejich uspořádání jako jednu velkou rodinu.²⁴

Platón nenechává stranou ani určení nevhodnějšího věku pro přivádění potomků na svět. „Žena má pro obec rodit od dvaceti do čtyřiceti let, muž má zas od té doby, kdy mine nejbouřlivější vrchol jeho mladosti, plodit až do pětapadesáti let.“²⁵

Nejvíce by měla být dána možnost rozmnožovat se nejlepším lidem, naopak těm nejhorším jedincům by v tom mělo být zabráněno. Dále Platón říká, že co nejlepší výchova by měla být dopřána potomkům nejlepších lidí. Děti horších rodičů anebo děti, které se narodily těm lepším rodičům, avšak s nějakou vadou, mají být odsunuty na okraj společnosti, aby stav strážců zůstal čistý. Platón počítá s tím, že obec bude nejlepší a bude v ní nejvyšší blaho, pokud v ní bude žít co nejvíce nejdokonalejších lidí.²⁶

Platón tedy nastoluje teorii jak pozitivní, tak negativní eugeniky. Co nejvíce potomků „dobrých“ lidí a co nejméně těch „špatných“. Otázkou však zůstává, co si pod pojmem nejlepší a nejhorší člověk máme představit. Platón zapomíná na fakt, že na rozdíl od zvířat, u kterých lze předurčit rozhodující vlastnosti, pro které je budeme následně šlechtit až k dokonalosti, u člověka tento postup nelze uplatnit, protože ideální člověk neexistuje. „Ano, můžeme šlechtit krávy na mléko, vepře na maso a závodní koně na rychlost, ale na co šlechtit člověka? Krása člověka spočívá v tom, že každá lidská bytost je krásná jiným směrem. Na rozdíl od krav ideální člověk neexistuje, není zde nikde žádný cíl, ke kterému bychom měli směřovat.“²⁷ S tímto názorem se zcela ztotožňuji a myslím, že kdyby Platón znal pozdější, zcela negativní události v dějinách lidstva, ke kterým myšlenka eugeniky vedla, možná by svůj názor poopravil.

Podle mínění Poppera Platón viděl aplikaci eugeniky ve Spartě a dospěl k závěru, že tento zvyk musí být dávného původu, a tedy automaticky dobrý. Také se vyjadřuje v tom smyslu, že Platón strážce připodobňuje ke zvířeti, konkrétně k hlídacímu psu, a proto si může dovolit hovořit o jakémisi šlechtění k získání co nejlepších vlastností.²⁸ Což potvrzuje fakt, že člověka jako takového šlechtit nelze, protože tu není konkrétní lidský ideál.

²³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 232-234.

²⁴ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 52.

²⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 236.

²⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 235.

²⁷ VÁCHA, Marek. *Místo, na němž stojíš, je posvátná Země*. 1. vydání. Brno: Cesta, 2009, s. 165.

²⁸ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 55.

I zde bychom mohli najít argument pro označení Platónova státu jako předchůdce totalitních režimů, protože se v něm dochází až tak daleko, že bude rozhodováno o rozmnožování obyvatelstva. Podle Friedricha Augusta Hayeka je jedním z kritérií totalitního státu neuznávání autonomie jednotlivce.²⁹ Tento požadavek je splněn. Platón se striktně drží svého pravidla a cílem mu je spokojený stát, který funguje pro blaho všech. Lepší lidé – lepší stát. Jaká jsou kritéria pro dobrého člověka a jak by mohla být tato selekce mezi všemi obyvateli moudře činěna, to však již neříká.

Nabízí se zde paralela s několika totalitními systémy, které taktéž aplikovaly eugeniku. Hlavní rozdíl však vidím v tom, že tyto státy se snažily zbavit nevhodných lidí a jejich budoucích potomků, přičemž Platón chce především dosáhnout upřednostňováním lepších jedinců kvalitního složení obyvatel, aby to bylo celému státu ku prospěchu.

Nemyslím si, že by se jakýkoli aspekt ze života Platónových strážců mohl v dnešní době s úspěchem uplatnit. Ať už společný majetek, společné vychovávání dětí nebo určování, kdo a kdy smí mít potomka, všechny tyto aspekty společenského uspořádání v Platónově státě nejsou slučitelné s principem demokracie, kterého si v dnešní době tak ceníme. Platón však tvrdí, že společenství žen a dětí vytváří v obci soulad, celistvost a poutá všechny občany v jeden celek, v podstatě v jednu velkou rodinu, což by teoreticky mohlo vést k minimalizaci zločinů a rozbrojů.³⁰ Jak by to ovšem vypadalo ve skutečnosti, to nikdo nedokáže domyslet. Pozitivum však vidím v přístupu k mezilidským vztahům, jak si je Platón ve své ideální společnosti představuje. Spočívá v úctě, péči a poslušnosti dětí vůči rodičům.³¹

S životy strážců také úzce souvisí záležitosti týkající se válek. Opět se zde projevuje Platónovo etické cítění, když zakazuje okrádání mrtvých, protože to považuje za zbabělé a malicherné, doporučuje nezotročování ostatních Řeků a pokud je to možné, přeje si s nimi neválčit.³²

1.5.3 Srovnání představ Platóna o životě strážců se skutečným životem v Athénách

Pro dokreslení závažnosti Platónových myšlenek o společenském uspořádání v jeho ideálním státě, především s ohledem na nemalý zásah do životů jednotlivých strážců, zde bude pojednáno o historickém pozadí doby Platónova života.

Platón žil v letech 427 – 347 př. n. l. Jeho domovem byly Athény.³³ Co se týče rodinného života, v Athénách se sňatky neuzavíraly ani z lásky, ani z čistého rozumu, ale na základě předem

²⁹ HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. 1. vydání. Praha: Občanský institut, 1991, s. 30.

³⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 238, 243.

³¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 241.

³² PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 251-253.

³³ BOUZEK, Jan, ONDŘEJOVÁ, Iva. *Periklovo Řecko*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1989, s. 249.

přesně rozváženého rozhodnutí rodičů, kteří manželství dojednávali, přičemž šlo často především o uvážlivé spojení majetků. Cílem bylo zajištění co nejlepšího pokračování rodu.³⁴

Velmi reformní se zdají být Platónovy návrhy na společné plnění úkolů strážců, při kterém se nedělají rozdíly mezi muži a ženami. Společenství mužů a společenství žen se totiž v Athénách za doby Platónova života utvářela v mnohých oblastech odděleně. Také výchova dětí byla separovaná. Děvčata nenavštěvovala gymnázia. Ženy například ani nechodily do divadel, popřípadě jen na oddělená místa. Muži se naopak častokrát scházeli při příležitosti účasti na veřejném životě. Ani při náboženských svátcích se obě pohlaví nesetkávala. V Athénách žily obě společnosti – mužská i ženská – paralelně vedle sebe, avšak téměř se nestýkaly.³⁵

Ženy v Athénách neměly žádná aktivní politická práva – nesměly volit, ani se účastnit politických setkání. Nijak neparticipovaly na úřadech ve státě.³⁶ Nebyly dokonce ani považovány za plně právně způsobilé.³⁷ Předním úkolem žen byla péče o domácnost a děti, avšak některé, především ty z nižších vrstev, vykonávaly určitá zaměstnání.³⁸ Dívky byly většinou vyučovány doma. Učily se tomu, co se od nich v budoucnu očekávalo, tedy vaření a správě domácnosti. Jedinou výjimku představovala možnost vzdělání v některé ze svatyní, kde se mladé Athéňanky staly pomocnicemi kněžek. A to nikoli jen za pouhým účelem vykonávání náboženských úkonů, ale také s cílem získat všeobecné vědomosti.³⁹ Z těchto poznatků vyplývá, že ženy neměly přílišný vliv na veřejný život ve společnosti a vůbec nelze hovořit o tom, že by měly účast na obraně státu.

S ohledem na výše uvedené je evidentní, že Platón nebyl svázán tehdejšími konvencemi, které v Athénách panovaly. Vytvářel své předpoklady pro fungování ideálního státu zcela autonomně, pokud jde o společný výkon funkcí bez ohledu na pohlaví a o společenství majetku, žen a dětí ve třídě strážců, což bylo i na tehdejší dobu nevídané, protože rodiny fungovaly klasickým způsobem.

1.6 Vládci v Platónově ideálním státě

Platón o svém ideálním státě hovoří jako o moudrém státě. Tato moudrost spočívá v moudrosti správců obce. Vládu ve svém státě vkládá do rukou filosofů.⁴⁰ Tyto vůdčí osobnosti obce jsou vybírány z nejlepších strážců. Jejich úkolem je celý život konat svědomitě vše, co bude podle jejich mínění ku prospěchu celé obce. Proto je nezbytné, aby takoví vládci měli nejlepší

³⁴ ADORNO, Francesco a kol. *Klasické Atény*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1970, s. 81-82.

³⁵ ADORNO, Francesco a kol. *Klasické Atény*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1970, s. 88.

³⁶ JUST, Roger. *Women in Athenian law and life*. 1. vydání. London: Routledge, 1990, s. 13.

³⁷ JUST, Roger. *Women in Athenian law and life*. 1. vydání. London: Routledge, 1990, s. 26.

³⁸ ADORNO, Francesco a kol. *Klasické Atény*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1970, s. 88.

³⁹ BOUZEK, Jan, ONDŘEJOVÁ, Iva. *Periklovo Řecko*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1989, s. 81-82.

⁴⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 187.

vzdělání a vyznačovali se co nejlepšími povahovými vlastnostmi.⁴¹ Platón klade velký důraz na vzdělávání vládců. Byl přesvědčen o tom, že je pro jejich úkol – tedy vedení společnosti – nezbytné.

Platón trvá na tom, že vládnutí samo o sobě nemá být příjemnou činností, která by byla uskutečňována pro dosažení osobních výhod vládců, ale pro dobro společnosti. Je třeba zde spatřovat veliký přínos, který učinil v rámci politických teorií. Prolomil často užívanou zásadu, že politická moc je žádoucí nejen kvůli moci samotné, ale také pro materiální výhody, jichž se nositeli moci dostává. Pravý filosof vládne podle Platóna díky svému vědění a znalostem dobra a nehoní se za vnějšími požitky.⁴²

Platón se ve svém díle *Ústava*, v němž popisuje ideální stát v čele s vládci – filosofy, nezmiňuje o tom, zda by měli být také oni sami vázáni zákony. Lze mít tedy za to, že vládci smějí kdykoli měnit zákony, aby to vyhovovalo individuálním případům. Argumentace vyplývá z názoru, že pokud vládci výborně ovládají umění vládnout, měli by mít volnost přizpůsobovat jednotlivé zákony svému vědění a znalosti dobra. V horších napodobeninách ideálního státu, kde již nevystupuje vládce s vyžadovaným vědění, se klade důraz na všeobecnou poslušnost vůči zákonům, což platí i pro vládce. Protože pokud nemají znalosti dobra, musejí být kontrolováni pomocí zákonů.⁴³ Tímto způsobem se tedy ideální vladař – filosof odlišuje od ostatních vládců, kteří se vyskytují v jiných státních zřízeních, odlišných od Platónova dokonalého státu popsaného v *Ústavě*.

Hlavní Platónův přínos můžeme spatřovat v tom, že poukázal na fakt, že osobní ambice a úspěch nejsou těmi nejdůležitějšími věcmi v životě a že dobro, které si přejeme pro jiné lidi, je hodnotnějším cílem.⁴⁴ Přesně tak to vyplývá z myšlenek Platóna věnovaných vládcům v ideálním státě.

1.6.1 Výběr nových filosofů – vládců

Pro výběr filosofů jsou podle Platóna vhodné povahy uvedené v jeho pojednání o výběru správců. Je třeba, aby budoucí vládci byli těmi nejpevnějšími a nejstatečnějšími občany státu. Navíc je třeba vyhledávat osobnosti, které jsou nadány šlechetnými a čestnými mravy. Je vhodné také upřednostňovat ty osoby, které jsou chápavější, pracovitější, nezlomné a mají dobrou paměť,

⁴¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 163-164.

⁴² HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 76.

⁴³ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 76-77.

⁴⁴ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 92.

protože tyto vlastnosti jsou potřebné ke vzdělávání.⁴⁵ Zde můžeme vypořádat, že Platón klade zvláštní důraz na to, aby vládcové v jeho ideálním státě byli náležitě připraveni pro svůj úkol, který budou ve společnosti plnit. Jsem toho názoru, že se i v dnešní době většina lidí shodne na tom, že pro dobře vedený stát je vzdělání vládnoucích osob nezbytné.

Nezákladnější ctností pro Platónova vládcu je moudrost.⁴⁶ Budoucí vládcu je třeba vzdělávat již od dětství. Zajímavé je, že Platón doporučuje vzdělávat nikoli nuceně, ne-li snad násilným způsobem, nýbrž hrou, aby se tak mohlo lépe vypořádat, k čemu má dané dítě přirozené sklony.⁴⁷ K samotné vládě se pak dostane pouze ten, kdo prokáže, že tomuto poslání nejlépe vyhovuje. Bude se jednat již o zralé muže ve věku kolem padesáti let. Jejich úkolem bude řídit obec ve prospěch všech, bude to stanoveno jako jejich povinnost a ohled bude brán především na dobro obce.⁴⁸

Platón nevyklučuje ženy z vládnoucích funkcí. Rovnoprávně předkládá návrh, aby se muži i ženy podíleli na těchto funkcích, pokud svou přirozeností stačí na tyto úkoly.⁴⁹ Platón nehledí na předsudky, ani na nejruznější rozdíly mezi lidmi. Zajímají ho jen objektivní skutečnosti, tedy předpoklady a skutečné vlastnosti lidí, které by nejlépe vyhovovaly jeho cíli – dobře a prospěšně vést celou společnost.

Na závěr svého pojednání o filosofech, kteří vládnou, Platón zdůrazňuje, že by tyto osoby měly opovrhovat počtami a naopak by si měly vážit všeho, co je správné a vždy mít na zřeteli spravedlnost.⁵⁰ Platón bývá často kritizován a nezřídka se o něm hovoří jako o předchůdci tvůrců totalitních režimů. Některým odborníkům se jeví jako předchůdce nacismu, stalinismu a všech dalších ostatních systémů, které podřizují jednotlivce kolektivu.⁵¹ Popper se k tomu vyjadřuje ve smyslu, že jestliže je Platónův ideální stát založen na tom, že vládnoucí třída má monopol na vojenský výcvik a ve státě funguje neustálá propaganda, je možné právem označit takové státní zřízení za totalitní.⁵² Simon Blackburn však říká: „K vlastnostem, které člověka opravňují vládnout a o nichž se toho v Ústavě dozvíme ještě mnohem víc, se Hitler nebo Stalin sebemeně nepovznegli.“⁵³

Zde bychom mohli spatřovat jeden z opěrných bodů argumentace pro obhajobu Ústavy před názory, které ji staví do pozice jakéhosi návodu, který nás, pokud se ho budeme snažit

⁴⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 347.

⁴⁶ MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filosofie*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 119.

⁴⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 350.

⁴⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 355.

⁴⁹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 355-356.

⁵⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 356.

⁵¹ BLACKBURN, Simon. *Platónova Ústava*. 1. vydání. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, s. 81.

⁵² POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 84-85.

⁵³ BLACKBURN, Simon. *Platónova Ústava*. 1. vydání. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, s. 83.

dodržet, zavede až k vytvoření státního zřízení, na základě kterého budou občané utlačováni. Touto pojistkou je opravdu moudrý vůdce, kterému bude záležet na blahu občanů.

1.7 Komparace pojetí ideálního státu s kritérii totalitních systémů

Poznatky z předchozích podkapitol zde budou východiskem pro srovnání Platónova státu s kritérii totalitních systémů podle moderních politologů.

Karl Raimund Popper spatřuje prvky totalitního systému v přísném oddělení vládnoucí třídy od ostatních občanů a cenzuře veškeré intelektuální činnosti, jejímž cílem je unifikovat smýšlení příslušníků nejvyšší vrstvy a zamezit jakýmkoli novotám.⁵⁴ Z díla *Ústava* přesně vyplývá striktní rozdělení obyvatel státu, přičemž vůdčí roli hrají strážci a vládcí, kteří rozhodují o ostatních občanech. Na nejvyšší třídu jsou také zaměřena značná omezení, aby nedocházelo k vnitřním změnám. Uplatňuje se zde cenzura. V těchto bodech tedy Platónův ideální stát splňuje nastavená kritéria.

Francouzský politolog Raymond Aron pohlíží na totalitní systém jako na jev, který se skládá z pěti prvků. Především jde o režim, který poskytuje jedné straně monopol na politickou činnost.⁵⁵ Toto kritérium Platónův ideální stát splňuje, protože za moderní výraz „strana“ lze dosadit třídu vládců, která opravdu vlastní výhradní politickou moc, protože jejím posláním je řídit celou společnost. Druhým kritériem je podle Arona existence ideologie, která je výrazem absolutní autority, s čímž souvisí další dvě kritéria – šíření této ideologie s využitím přesvědčování a ideologické hodnocení jednotlivců, protože vše je podřízeno ideologii.⁵⁶ Nemyslím si, že jsou tyto požadavky v Platónově státě splněny. Platón nikde v *Ústavě* výslovně nehovoří o tom, že by občané měli být utvrzováni v jakémkoli předem nastaveném systému názorů. Posledním kritériem je podřízenost většiny ekonomických a profesních aktivit státu.⁵⁷ Tento požadavek je ve zkoumaném státě splněn. Dokonce ne většina, ale veškerá činnost je zde podřízena státu. Aron říká, že v definici totalitarismu je možné považovat za základní buď monopol strany, nebo ideologický teror, avšak tento jev bude dokonalý, pokud budou oba prvky plně uskutečněny, což ve zkoumaném Platónově státě splněno není.⁵⁸

Zbigniew Brzezinski spatřuje totalitarismus v osobě téměř zbožštěného vůdce s univerzální mocí.⁵⁹ Toto kritérium ideální stát splňuje. Vládcí mají mít absolutní nadvládu nad celou společností a pro svou moudrost mají jen oni určovat, co je pro ni dobré.

⁵⁴ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 84–85.

⁵⁵ ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vydání. Brno: Atlantis, 1993, s. 158.

⁵⁶ ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vydání. Brno: Atlantis, 1993, s. 158.

⁵⁷ ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vydání. Brno: Atlantis, 1993, s. 158.

⁵⁸ ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vydání. Brno: Atlantis, 1993, s. 158.

⁵⁹ BRZEZINSKI, Zbigniew. *Bez kontroly*. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1993, s. 43–46.

Friedrich August Hayek se na kritéria totalitního systému dívá poněkud odlišně. Totalitní systém definuje jako takový, který zaměřuje úsilí celé společnosti k jedinému cíli a neuznává autonomii jednotlivce. Tento cíl bývá nazýván jako všeobecný blahobyt.⁶⁰ Tímto v podstatě přesně vystihl Platónův stát, protože v něm je vše podřízeno společnému účelu – dobru celé společnosti, což v sobě zahrnuje fakt, že každý jedinec musí činit pouze to, co bude vhodné pro stát.

Dokonalý stát podle Ústavy tedy splňuje většinu zkoumaných moderních kritérií totalitních systémů.

1.8 Špatná státní zřízení

Mezi státní zřízení, která považuje Platón za nevhodná, patří timokracie, oligarchie, demokracie a tyranida.⁶¹

Dle mého názoru je možné z textu Ústavy přesně vypožorovat, že Platón seřadil tato zřízení podle stupně nevhodnosti tak, jak na ně on sám nahlížel. Tedy timokracie je pro Platóna jednou z lepších uspořádání státu, kdežto tyranida je vůbec ta nejhorší. Pokud vycházíme z premisy, že Platón celou Ústavu založil na hledání spravedlivého člověka a dokazování, že spravedlnost sama o sobě je prospěšnější, než nespravedlnost, vyjeví se nám i v této části jeho díla, pojednávající o špatných zřízeních obce, určité řešení. Platónovi se evidentně jeví šťastnější člověk ten, který hledí na blaho celé obce (vládce - filosof v jeho ideálním státě), než vládce – tyran, kterého se všichni v obci budou obávat. Je zde tedy sestupná tendence nevhodných státních uspořádání, která jsou reprezentována osobami vládců – timokratem, oligarchou, demokratickým vládcem a tyranem.

„Ústav je tolik druhů, kolik je druhů lidí, protože ústava se rodí z charakteru lidí, kteří stát tvoří, a tento charakter je jí opět formován. Platón zkoumá různé formy státu a lidské typy, jež jim odpovídají.“⁶²

Platón pojednává o jednotlivých státních formách v podobě vývoje. Z jedné formy státního uspořádání volně vyplývá změnou poměrů následující ústava. Změna však nastane, pouze pokud vznikne vnitřní nejednota, jakýsi rozbroj, uvnitř vládnoucí vrstvy. V případě, že je vládnoucí skupina jednotná a svorná, je podle Platóna nemožné, aby došlo k její proměně v jinou formu vlády, i kdyby byla početně malá.⁶³

⁶⁰ HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. 1. vydání. Praha: Občanský institut, 1991, s. 30.

⁶¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 358.

⁶² STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 125.

⁶³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 360.

Za výchozí bod autorovi slouží jeho dokonalý stát, kde vládne moudrý filozof. Následuje změna k timokratické společnosti, která sama o sobě ještě není tak zlá. Z timokracie, která se vyznačuje vládou ušlechtilých jedinců, kteří usilují o čest a slávu, vzniká následně oligarchie, vládá bohatých. Z ní se vyvíjí její pravý opak v podobě demokracie, vlády svobody, která pro Platóna znamená nezákonnost. Nakonec přichází tyranida, jako nejhorší forma vlády, která je v naprostém protikladu s demokracií.⁶⁴

Podle Poppera se jedná o jakýsi historický vývoj rozkladu a úpadku společnosti. O tomto mravním rozložení státu se Platón domníval, že právě státník by měl být v jistém smyslu jeho lékařem. Je to totiž právě vládce, kdo ovlivňuje celou společnost a podle Platónova pojetí záleží na povaze vůdčí osoby, jak bude vypadat státní uspořádání.⁶⁵

Je evidentní, že Platón v tomto ohledu tedy volí co nejlepšího a nejdokonalejšího vládce, který se bude vyznačovat značnou moudrostí a ohleduplností k občanům.

1.8.1 Timokracie

Zatímco timokracie, vládá ctižádostivých, je kritizována z toho důvodu, že je výsledkem smíšení Platónova ideálně pojatého státu a oligarchie (proto je vlastně nejlepší ústavou mezi nejhoršími), oligarchie se Platónovi jeví již jako nevhodně uspořádaný stát sám o sobě. Timokratický jedinec je silný, odvážný, bujný a nevzdělaný. Společným rysem timokracie a ideální obce je vojenský aspekt života, avšak v prvně jmenovaném zřízení jsou vojáci přeceňováni, jsou hrubí, ctižádostiví a bez schopnosti sebeovládání.⁶⁶

Timokracie se tedy nejvíce blíží dokonalému státu, protože z něj vychází a modifikuje jej.

1.8.2 Oligarchie

Oligarchie je naopak zřízení založené na odhadu majetku.⁶⁷ Autor Ústavy říká: „Je – li v obci váženo bohatství a s ním i boháči, potom ztrácí svou cenu dokonalost a s ní i dokonalí lidé.“⁶⁸ Tímto se oligarchie vzdaluje Platónově představě vhodně uspořádaného státního zřízení.

Je zde patrný rozdíl mezi vládci ideálního státu, kteří mají usilovat o blaho sátu a všech lidí, a oligarchy, kteří se sice rádi nechávají vychvalovat, ale přitom hledí jen na svůj osobní prospěch.⁶⁹ Platón mistrovsky logickým způsobem vysvětluje, proč se mu tento způsob státního uspořádání, který stojí na výběru vládnoucích vrstev podle míry jejich bohatství, nelíbí.

⁶⁴ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 360-398.

⁶⁵ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 45.

⁶⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 357-366. BLACKBURN, Simon. *Platónova Ústava*. 1. vydání. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007, s. 177-178.

⁶⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 367.

⁶⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 368.

⁶⁹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 368.

Připodobňuje státníky ke kormidelníkům lodě a táže se, jak by se taková loď plavila, kdybychom na výběr kormidelníků aplikovali požadavek vysokého majetkového odhadu a zároveň tuto funkci nikdy nesvěřili chudému člověku, ačkoli ten by byl pro kormidelnictví nanejvýš schopný. Dostává se nám odpovědi, že daná loď by se plavila uboze, čili stát vedený bohatými a nikoli k vládě schopnými lidmi nebude dobře spravovaným státem, protože řízení státu je daleko obtížnější a významnější činnost, než ovládání lodí. Navíc v oligarchii vzniká napětí mezi chudými a bohatými vrstvami obyvatel, což stát navenek oslabuje, protože zde nepanuje jednota.⁷⁰

Platón dává jasně přednost vzdělanému vládci před bohatým. Stále se drží svých idejí směřujících k dokonalému státu, kde nebude brán ohled na majetek lidí, ale na jejich schopnosti a vlastnosti.

1.8.3 Demokracie

Demokracii se v porovnání s ostatními státními zřízeními Platón věnuje pouze okrajově. O demokracii Platón tvrdí, že je založena na svobodě a volnosti. V demokratickém státním zřízení vládne svoboda slova a každému je dovoleno uspořádat si svůj život podle svého. Autor Ústavy poukazuje na problém, že pokud se smí každý chovat, jak se mu zlíbí, což z jeho pojetí demokracie přímo vyplývá, může taková situace vést k mnoha nepříjemnostem. Například nebude možné nikoho donutit, aby se nechal řídit někým jiným, pokud si to on sám nepřeje, nebo nebude možné uplatnit žádný nástroj, kterým by mohl být jednotlivec přinucen zachovávat mír, pokud je mu to proti mysli. Platón především kritizuje fakt, že zde není žádný prostředek, jímž by mohl být občan, který se k vládě hodí, donucen, aby stál v čele vlády, pokud on sám nechce.⁷¹

Je jisté, že tato situace, která pojmově vyplývá z povahy demokracie, absolutně nevyhovuje Platónově představě dobrého fungování státu, protože jde o rozpor s jeho principem specializace, podle něhož by každý měl být povinen činit to, k čemu se nejlépe hodí. Navíc je pro něj – dle mého názoru – nepřijatelné, aby se někdo mohl dobrovolně vzdát služby ku prospěchu všem občanům a celému státu. Vyplývá to totiž z celého Platónova pojetí státu. Stát existuje proto, aby se celé společnosti dařilo co nejlépe a každý by měl cítit povinnost k tomuto cíli přispívat. Může to být chápáno jako jakýsi výraz nesvobody člověka, kterému by měla být upřena svobodná volba, jak naloží se svým vlastním životem.

Platón se k demokracii staví negativně. Do popředí stanovuje ve svém dokonalém státě filosofa – vládce, o kterém se domníval, že bude mít plnou znalost vládnutí. Jedná se o takovou

⁷⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 369.

⁷¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 378-379.

osobnost, která sama o sobě bude jedinečně způsobilá k vládnutí na základě svých vynikajících znalostí. Nebude pak třeba tuto vládu dělit dále mezi mnohé občany.⁷²

Z Platónova pohledu na demokracii vyplývá, že se mu jeví jako takové uspořádání společnosti, uvnitř kterého si každý jednotlivec může činit, co se mu zlíbí, nikdo nemusí brát na nikoho ohled. Lidé žijící v demokracii nejsou podle Platónova názoru schopni přijmout vůbec žádné omezení své vlastní svobody, což vede jen k tomu, že se nakonec nestarají o žádné zákony.⁷³

Platón demokracii přivádí až do krajnosti, nebere v úvahu možnost existence alespoň rámcového základu, který by byl dán zákony, které by i přes svou svobodu byli občané povinni dodržovat. V podobném duchu se vyjadřuje také Popper, který Platóna negativně posuzuje z toho důvodu, že nastolil popis demokracie takové, jaká se mu jeví, bez jakéhokoli logického zdůvodnění, čímž může nekritické obdivovatele názorů Platóna vést k automatickému zavrnutí demokracie.⁷⁴

Lze shrnout, že nejvýraznějším faktem, kvůli kterému Platón demokracii odsuzuje, je přílišná svoboda lidí, kteří dbají jen na své záležitosti a neberou ohled na celek. Je zde jasný rozpor s cílem dokonalého státu, v němž je brán ohled především na blaho celého státu.

1.8.4 Tyranida

Z demokracie vzniká tyranida. Podle Platóna, obrazně řečeno, zacházet příliš daleko znamená vracet se do svého opaku. Přílišná svoboda se tedy mění v nadměrné otroctví.⁷⁵

Tyran se vyznačuje tím, že likviduje jakoukoli konkurenci, nepřijímá kritiku a ničí své nepřátele. Celá obec tím bude trpět a všichni budou žít ve strachu.⁷⁶ Zde je tedy zřejmý rozpor osoby tyrana s osobou vládce – filosofa. Platón je však přesvědčen, že tyran sám je nedůstojný – dokonce život tyrana používá jako důkaz ubohosti nespravedlivého člověka – a jím ovládaný stát nebude pod jeho vládou prosperovat.⁷⁷

Co se tyranidy týče, můžeme opět vyzorovat určitou podobnost s Platónovým dokonalým státem. Tuto paralelu vidím v neomezené vládě jednoho či několika osob, které drží moc ve svých rukou. Ovšem hlavní rozdíl tkví v kvalitě těchto osob. Tyran myslí především na sebe, moudrý vládce z ideálního státu na blaho celého společenství.

⁷² DAHL, Robert. *Demokracie a její kritici*. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 63.

⁷³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 388-389.

⁷⁴ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 47.

⁷⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 389.

⁷⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 395, 410.

⁷⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 409.

2 Pojetí státu v Platónově díle *Zákony*

2.1 Úvod k dílu *Zákony*

Zákony jsou psány formou dialogu. V rozhovoru, který celé dílo tvoří, jsou probírány otázky týkající se státu a vlády a dále také různá existující státní zřízení. Diskutuje se zde i o zřizování obce a o nejvhodnějším státním uspořádání.

Tak jako *Ústava*, ani *Zákony*, které představují Platónovo pozdější dílo, nejsou souborem pouhých utopistických společenských názorů. Jedná se o významné dialogy, které obsahují množství rozborů problematiky života společnosti, vztahu jednotlivce ke státu či společenské mravnosti.⁷⁸

Ústředním tématem dialogu *Zákony* je ustanovení a popis jednotlivých zákonů, které budou regulovat veškerý chod ideálního státu. Nad dodržováním těchto zákonů je ustanoveno shromáždění, které dozírá na jejich uplatňování. Shromáždění se skládá z kněží, nejstarších strážců zákonů a správce veškeré výchovy, jakož i z předcházejících strážců působících na tomto postu. Každý z těchto mužů má právo do shromáždění přivést dalšího člena ve věku od třiceti do čtyřiceti let podle své vlastní volby. Mají se scházet každý den od úsvitu až do východu slunce.⁷⁹

Veškerá ustanovení zákonů mají vést k dobru. Dobrem Platón nazývá statečnost, rozumnost, spravedlnost a moudrost.⁸⁰ Tyto vlastnosti chce ve svém ideálním státě uskutečnit a naplnit.

Jednotliví strážci zákonů jsou ztělesněním rozumnosti v obci, měli by být v dobrosti dokonalejší než obyčejní lidé.⁸¹ Mimo jiné mají za úkol ujímat se osiřelých dětí.⁸² Na strážce zákonů jsou kladeny nároky v oblasti vzdělání, schopností a mravnosti.⁸³ Mají úřadovat maximálně dvacet let a jsou voleni ve věku nejméně padesáti let. Funkce však končí dosažením sedmdesáti let.⁸⁴ Platón zřejmě myslel na to, aby byli strážci zákonů dostatečně vzdělaní a zkušení, protože do tohoto úřadu nepřipouštěl mladé lidi.

Platón ve svém díle vyzdvihuje požadavek, kterým vyjadřuje, že stát má dbát především na blaho občanů. *Zákony* jsou dobré a správné tehdy, pokud dělají občany šťastnými. Je věcí státu, aby pečoval o uzavírání sňatků a o všechny děti a občany přes dospělost až ke stáří.

⁷⁸ MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filosofie*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 120.

⁷⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 319.

⁸⁰ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 330-332.

⁸¹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 332.

⁸² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 298.

⁸³ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 336.

⁸⁴ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 143-144.

Zákonům platným ve státě patří přednostní pozornost, proto těm, kteří dbají zákonů, mají být udělovány pocty, naopak neposlušným jedincům musí být ukládány tresty.⁸⁵

Pojetí státu v díle *Zákony* je založeno především na správně fungující společnosti, ve které se dbá na to, aby lidé byli družní a co nejšťastnější. Stát má pečovat o to, aby se v něm nevyskytovalo bezpráví. V ideální obci by nemělo existovat vlastnictví zlata a stříbra a stejně tak i zbytečně velké výtěžky, které by těžilo ze zneužívání práce druhých, úroků a kuplířství.⁸⁶ Celým dílem *Zákony* se prolínají Platónovy myšlenky vycházející ze silných morálních zásad. Pozoruhodné je například to, že je zde kladen zvláštní důraz na ochranu závazků vznikajících mezi občany dokonalého státu a cizinci, kteří jsou považováni za hosty, k nimž je přistupováno velice příznivým způsobem.⁸⁷ Zde můžeme sledovat vysoké etické cítění, které autor *Zákonů* projevuje.

2.2 Občané

Občan, jako základní složka, která tvoří celou společnost, hraje v Platónově pojetí státu, které vyložil v *Zákonech*, velkou roli. Z celého díla vyplývá, že jaký bude jednotlivec žijící v obci, takový bude celý stát. Můžeme zde spatřovat pozitivum, protože Platón si přeje, aby se lidé v jeho ideálně pojatém státě navzájem seznamovali, sblížovali a často se mezi sebou stýkali.⁸⁸

Platón klade důraz na výchovu a vzdělání občanů. Cílem výchovy je podle něj to, aby bylo dítě přiváděno k lásce k tomu, co bude jednou jako dospělý státní příslušník vykonávat. Výchova má vést k dobrotě již malé děti, aby vyrostly v dokonalé občany, kteří budou schopni vládnout, ale i ochotni dát se ovládat v souladu se spravedlností.⁸⁹ Výchova je podle Platóna vedení dětí k zásadám, které jsou zákonodárcem stanoveny jako správné.⁹⁰

Rozumný zákonodárce by měl dbát na to, aby si starší občané dávali kvůli dětem pozor z toho důvodu, aby před nimi nekonali nic zlého a nemluvili ošklivě. Podle Platónova názoru tam, kde se dospělí chovají nestoudně, budou se tak chovat i děti. Mladí lidé se mají vést příkladem a častým napomínáním, aby vyrostli ve vzorné občany. Mladiství by měli být poučováni o tom, že mají ctít rodinu a příbuzné.⁹¹

V dobrém státě se tedy podle Platónova výkladu má dbát na slušné mravy, úctu a vhodnou výchovu.

⁸⁵ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 32.

⁸⁶ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 135-136.

⁸⁷ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 123-124.

⁸⁸ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 131.

⁸⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 43.

⁹⁰ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 58.

⁹¹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 123.

Zákonodárce by ve státě měl pečovat především o moudrost občanů a co nejvíce ze společnosti vymýtat nerozumnost. Nerozumností Platón nazývá situaci, kdy se lidé staví na odpor zákonům nebo veřejným činitelům, kteří byli přirozeně povoláni k vládě. Platón ve svém díle *Zákony* hovoří o tom, že ve společnosti musí být přirozeně jak vládcí, tak ovládaní jedinci. Urození mají vládnout nad neurozenými a starší nad mladšími. Silnější má panovat a slabší poslouchat.⁹²

Podle Platóna je obec ovlivňována chováním svých občanů. Důraz klade na vlastnosti lidí, které se dále budou odrážet v celé společnosti a fungování státu. Ideální člověk by se měl zdržet jakéhokoli bezpráví a nepřejčnosti, nedopouštět se křivd, chovat se rozumně a moudře a milovat spravedlnost.⁹³ Je patrné, že právě tyto vlastnosti nevedou k žádným rozbrojům mezi lidmi a naopak přispívají ke klidnému soužití v celém státě. To je také ve shodě s Platónovým přáním, aby celé společenství, které tvoří jeden stát, vedlo ke spokojenému životu všech občanů bez jakýchkoli nepokojů.

V opačném případě, tedy když se ve státě vyskytnou lidé, kteří se proviní proti společnosti, je třeba je v případě jejich nenapravitelnosti z obce odstranit. Platón hovoří nejen o vyhnání, ale i o odplatě smrtí. Vhodné složení státu, co se týče jeho obyvatel, se projevuje také tím, že je třeba zabránit špatným přistěhovalcům v usazení se zde, avšak dobré lidi je vhodné pro stát získávat.⁹⁴ Je patrné, že je zde dbáno především o bezpečnost státu, která vyplývá z dobrého složení obyvatelstva.

Mladým lidem se má dle Platónova názoru vštěpovat zásada, že se každý jedinec musí ucházet o takové manželství, které bude ku prospěchu především státu, nikoli jemu samotnému. Uzavřít sňatek je povinností každého občana.⁹⁵ Pro Platóna je přirozené, že je věcí státu, aby určoval, v jakém věku se mají muži ženit. Podle něj je vhodné tak učinit mezi třicátým až třicátým pátým rokem. Nikdo by se podle něj neměl vzdávat možnosti mít děti, protože v dětech má každý člověk jistým způsobem účast na nesmrtelnosti. Jde až tak daleko, že doporučuje stanovit pokutu pro každého muže, který se v daném věkovém rozmezí neožení.⁹⁶ Žena se má vdávat mezi šestnáctým a dvacátým rokem svého života.⁹⁷ Je zde tedy z dnešního pohledu zasahováno do osobní svobody člověka, kterému se nařizuje určitý způsob vedení soukromého života.

Nad samotným plozením dětí stanovuje Platón dozor, a pokud bude některé manželství po dobu deseti let od jeho vzniku neplodné, mělo by být rozvedeno.⁹⁸

⁹² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 87-88.

⁹³ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 124.

⁹⁴ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 129.

⁹⁵ NOVOTNÝ, František. *O Platonovi: Díl druhý*. Praha: Jan Laichter, 1948, s. 285.

⁹⁶ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 117-118.

⁹⁷ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 170.

⁹⁸ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 170.

Platón se vyjadřuje také k vhodnému množství obyvatel. Těch by měl být takový počet, který je schopen se ubránit možnému nebezpečí přicházejícímu zvenčí, aby na občanech nemohlo být pácháno bezpráví. Zajímavé je, že Platón zmiňuje v této souvislosti i obranyschopnost využitou v případě potřeby i k pomoci sousednímu státu, který se ocitne v nouzi.⁹⁹ Důraz je tedy kladen na rozumnost a předvídavost pro případ potřeby ochrany státu.

Počet občanů by měl být striktně udržován na určité hranici pomocí regulace porodnosti. V krajních případech může dojít až k vysílání nadbytečného obyvatelstva do osad.¹⁰⁰

Platón, stejně jako to vyjádřil v Ústavě, stále věří, že nejlepší obec bude ta, v níž vznikne jednota mezi občany. Ideální by bylo, aby nejen veškerý majetek, ale také ženy a děti byli všem společné a soukromé vlastnictví by zaniklo. Ovšem na rozdíl od doby, v níž sepsal Ústavu, posunul svůj názor jiným směrem, protože dospěl k poznání, že se jedná o požadavek, který přesahuje lidskou povahu, tehdejší výchovu i vzdělání. Není si jist, zda by byla taková společnost vůbec možná s ohledem na lidskou přirozenost.¹⁰¹

Stále se ovšem nebrání jistému ovlivňování soukromého života občanů pomocí státních norem, které mají například stanovit, že majetek jednotlivce, aby nebyl dělen, má být dále předáván pouze jednomu synovi, přičemž zbylí synové by se měli rozdělit mezi spoluobčany, kterým se potomstva nedostává.¹⁰²

Na rozdíl od Ústavy můžeme v díle *Zákony* vyzorovat jemnější přístup k regulaci života občanů, avšak určité zásahy stále přetrvávají.

2.3 Majetek ve státě

Ve společnosti, která tvoří dokonalý stát, by neměla být ani chudoba, ani přemrštěné bohatství, neboť pak nevzniká ani zpupnost, nespravedlivost a závist mezi lidmi.¹⁰³ Ideální občané by měli být umírnění a – jak Platón krásně vyjádřil – pokládat za chudobu nikoli zmenšování majetku, ale zvětšování nenasytosti.¹⁰⁴ Platón si tedy cení jakéhosi umírněného středu. Totéž lze říci také o jeho pohledu na vhodnou formu vlády. Říká totiž, že pokud se s nakládáním se svobodou obyvatel státu zachází až do krajnosti, nepřináší to žádný užitek. Ani nadměrná svoboda, ani nepřiměřená samovláda není podle Platóna vhodná. Pokud ovšem mezi oběma těmito extrémami nalezneme správnou míru, vznikne tak dobrý stav ve společnosti.¹⁰⁵

⁹⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 130.

¹⁰⁰ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 133.

¹⁰¹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 132.

¹⁰² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 132-133.

¹⁰³ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 77.

¹⁰⁴ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 130.

¹⁰⁵ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 99.

Co se týče půdy, mělo by jí být přesně tolik, aby zabezpečila výživu obyvatel v takovém rozsahu, aby mohli vést rozumně uspokojivé živobyčí. Mělo by se dbát o její rovnoměrné rozdělení, aby se každému dostalo pokud možno stejné míry.¹⁰⁶

Cílem zákonodárcova snažení by mělo být, aby byl občan dobrý a šťastný. Platón nevidí štěstí v bohatství, protože tvrdí, že ten, kdo je velmi bohatý, není většinou dobrý. A kdo není dobrý, nemůže být šťastný.¹⁰⁷ Péči o majetek má být nadřazena péče o moudrost a zdraví člověka.¹⁰⁸ Jde tedy snadno rozpoznat, že majetek v životě člověka nehraje pro Platóna příliš podstatnou roli.

2.4 Ustanovení o vládcích

Vládce by měl jít všem občanům státu příkladem. Pokud chce změnit mravy ve společnosti, měl by nejdříve změnit sám sebe, protože svým jednáním předkládá všem lidem vzor. Platón tvrdí, že nejefektivnější a nejrychlejší změna zákonů přichází, pokud ji vedou a uskutečňují držitelé moci. Nejlepší stát je takový, v jehož čele stojí vládce, v němž se slučuje největší moc s moudrostí a rozumností.¹⁰⁹

Platón klade důraz na vládu rozumu. Tu ustanovuje zákonem. Jestliže člověk, který je naplněn zlem a touží po slastech a smyslných požitcích, získá vládu nad obcí, pošlapuje zákony a nevede stát k dobru. Správné zákony by měly vést k blahu celé společnosti, nikoli pouze několika jednotlivců. Pokud si vládci ustanoví zákony pro svůj vlastní prospěch, nenazývá Platón takto vzniklý stav právem.¹¹⁰

Platón málo dbá na to, co by se líbilo samotným vládcům, naopak je podrobuje jisté disciplíně, aby udržel stav spravedlnosti ve společnosti.

2.5 Obsazování úřadů

Úředníky nazývá Platón sluhy zákonů, protože úřední posty by podle jeho názoru neměli zastávat ti občané, kteří jsou bohatí, vynikají silou nebo urozeností, nýbrž ti, kdo nejlépe dodržují zákony obce.¹¹¹ I zde se projevuje morální základ, který by mělo cítit celé společenství, protože pro Platóna jsou důležitější dobré osobní povahové vlastnosti lidí, nežli jejich postavení.

¹⁰⁶ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 130.

¹⁰⁷ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 135.

¹⁰⁸ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 136.

¹⁰⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 108.

¹¹⁰ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 110-111.

¹¹¹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 112.

Z Platónova pojednání vyplývá, že si cení cti, upřímnosti, pravdivosti a schopnosti nenechat se oklamat a právě muže, kteří oplývají těmito vlastnostmi, by rád ustanovil na čelní posty v úřadech.¹¹²

Platón pro svůj stát ustanovuje také strážce zákonů, kteří mají být voleni. Tito strážci nesmí úřadovat déle jak dvacet let a minimální věk strážce v době jeho volby by měl být stanoven na padesát let. Vedle strážců zákonů jsou voleni také tři muži, kteří budou správci válečných opatření. Všichni musí být podrobeni zkoušce, zda jsou k výkonu úřadu vhodní.¹¹³

V Platónově dokonalém státě mají být také chrámoví správci, městští a trhoví dozorcí a správci veškeré výchovy mládeže.¹¹⁴

Důležité je, jaké má člověk schopnosti a povahové vlastnosti. Platón nehledí na postavení či majetek, když hovoří o ustanovování úředníků do funkcí.

2.6 Právo

Ve státě, který je v Zákonech popisován, je kladen důraz na ochranu vlastnictví, především mezi sousedy. Sousedův pozemek, včetně plodů jeho stromů, je nedotknutelný. Vlastním chováním není možné zasahovat do jeho vlastnického práva. Příkladem může být zákaz otravování cizí vody nebo povolení průjezdu přes cizí pozemek za podmínky, že tímto nebude způsobena žádná škoda, na což Platón v zákonech svého státu mimo jiné také myslí.¹¹⁵ Vychází ze zásady, že nikdo nesmí zasahovat do cizího majetku bez souhlasu vlastníka. Ta platí bez výjimky pro každého.¹¹⁶

V Zákonech je také věnován prostor závažnějším trestným činům, jako je například vražda. Platón vyjadřuje nutnost dělení takových činů na násilné a neúmyslné. Zabití při vojenském cvičení nebo smrt pacienta po zákroku lékaře, samozřejmě v případě, kdy se tak stane bez jeho úmyslu, nemá být trestáno. V případě vraždy úmyslné navíc dělí tyto činy na vykonané v hněvu, kdy se člověk neovládá a později činu lituje, a na jednání, které bylo předem promyšleno. Za promyšlený skutek má být přirozeně ukládán tvrdší postih.¹¹⁷ Za nepovedený pokus o usmrcení musí být občan stíhán stejným způsobem, jako by došlo k zamýšlenému následku. Trest bude ovšem stanoven mírnější.¹¹⁸

Za nejhorší přestupky Platón ustanovuje trest vyhoštění a smrti. Trest smrti ospravedlňuje jeho dvojnásobným užitekem – stát bude zbaven nežádoucích jedinců a zároveň bude poskytnut výstražný

¹¹² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 131.

¹¹³ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 141-144.

¹¹⁴ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 147, 153.

¹¹⁵ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 222-224.

¹¹⁶ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 285.

¹¹⁷ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 241.

¹¹⁸ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 251-252.

příklad pro ostatní lidi. Tresty a potupy, které budou přiřknuty otci, se nesmí nijak přisuzovat jeho dětem, ani se jich nesmí nijak dotýkat.¹¹⁹

Osobně si nemyslím, že by výhody plynoucí z aplikace trestu smrti mohly převažovat nad úctou k životu, tak jako to mínil Platón, avšak nemohu neocenit jeho promyšlenost jednotlivých trestných činů a zohledňování okolností jejich spáchání a úmyslu pachatele.

2.7 Nesprávné typy ústav

Za nevhodná státní zřízení Platón považuje i ve svém díle *Zákony* demokracii, oligarchii a tyranidu. Tvrdí, že ani jedna z těchto ústav není ústavou v pravém slova smyslu, protože vyvolávají ve společnosti rozbroje. Je zde vládnuto proti vůli občanů a pouze ve prospěch vládce. Na rozdíl od těchto zřízení se Platónovi jeví jeho společenské uspořádání, které v celém díle *Zákony* popsal, jako takové, jež se vyhýbá všem zlům, jelikož jeho občané jsou svobodní a prosti od toho, aby milovali peníze.¹²⁰

Platón se drží toho, co vyložil v Ústavě, pokud se výklad týká státních zřízení, která jsou podle jeho názoru špatná.

¹¹⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 230-232.

¹²⁰ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 211.

3 Srovnání pojetí státu v Platónových dílech Ústava a Zákony

3.1 Obecné porovnání díla Ústava s dílem Zákony

Obě Platónova díla, která jsou v této kapitole navzájem porovnávána, jsou významné spisy pojednávající především o státě a jeho uspořádání, o občanech a regulaci jejich životů a názorech autora na ideální či nesprávná státní zřízení. Stejně jako Ústava, tak také Zákony jsou psány formou dialogu a vyznačují se charakteristickou a na vysoké logické úrovni propracovanou argumentací.

Protože jsou Zákony jedním z posledních Platónových děl, dochází zde k určitému názorovému posunu v myšlenkách autora, které se týkají státu a jeho uspořádání. Platón zde korigoval některé své dřívější názory a pozorněji přihlížel ke skutečnému hospodářskému a politickému životu.¹²¹

Do popředí se ve státě, vyloženém v Zákonech, dostávají jednotlivé zákony, které regulují veškerou činnost ve společnosti. Nad zákony bdí strážci zákonů.¹²² Paralelu ke strážcům zákonů bychom našli ve strážcích z Platónovy Ústavy. Tak, jako je úkolem strážců zákonů kontrolovat dodržování zákonů ve společnosti, která tvoří celý stát, je úkolem strážců dohlížet na správné fungování ideálního státu navrhnutého v Ústavě. Posun v myšlenkách vyjádřených v obou dílech však nastává v tom, že vláda filosofa, který reguluje chod společnosti popsané v Ústavě, se mění v přednostní postavení zákonů v dialogu Zákony.

V obci, která je popsána v díle Zákony, jsou vládcí služebníci zákonů. I když v obou dílech je předepisováno nerovnoměrné rozložení moci, rozložení bohatství je v Zákonech umírněnější. Z obou knih však vyplývá, že ve státech, které jsou v nich popsány, nezávisí na majetkových poměrech, zda se někdo stane vládcem, nýbrž pouze na jeho osobních zásluhách.¹²³

Z Ústavy zcela jasně vyplývá snaha o vytvoření státu, který bude dbát na blaho všech občanů, aby bylo docíleno dobrého stavu ve společnosti. Myslím, že také v Zákonech můžeme vypozerovat tento záměr. Především ze snahy autora veškeré dění regulovat pomocí zákonů, které zamezí vzniku nedorozumění a svévolnosti ve státě.

3.2 Regulace života občanů ve státě podle Ústavy a Zákonů

Platón si ani v jednom ze svých děl, která jsou zde vzájemně porovnávána, neodpouští určitý zásah do životů občanů. Každý stát přirozeně reguluje chování svého obyvatelstva a stanovuje pravidla pro vzájemné soužití jednotlivců. Platón jde však ještě dál. Ve svém díle

¹²¹ MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filosofie*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 120-121.

¹²² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 143.

¹²³ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 77.

Ústava pojednal o tom, že státem bude regulován počet sňatků, aby byl udržován rovnoměrný počet občanů.¹²⁴ Nejlepším lidem by mělo být umožněno mít co nejvíce potomků, nejhorším co nejméně. Děti nejvhodnějších rodičů mají být vychovávány, zatímco potomci těch ostatních ne. Také je stanoveno přesné rozmezí let, kdy mohou mít občané děti. Žena má děti rodit od dvaceti do čtyřiceti let a muž smí plodit potomky mezi třicátým a pětapadesátým rokem svého života.¹²⁵

V díle *Zákony* můžeme pozorovat jistý odstup od těchto Ústavou nastolených, poměrně striktních pravidel. Zůstává zde možnost státu regulovat počet obyvatel a dohled nad tímto aspektem. Platón také vymezuje, i když jen obecněji, vhodný věk pro ženění a vznik rodičovství. Avšak již opouští myšlenku podpory rozmnožování lepších jedinců a bránění těm horším v tom, aby měli děti. Dokonce stanovuje, že žádné manželství by nemělo zůstat bezdětné.¹²⁶ Výchova a vzdělání jsou poskytovány všem dětem, aby z nich vyrostli řádní občané, nikoli jen potomkům vyšší třídy.¹²⁷

V Ústavě je ideální stát mimo jiné založen také na cenzuře a vládnoucí činitelé mohou ve prospěch ovládaných užívat lež a klam. Zatímco podle textu Ústavy mají být dětem předkládány a vyprávěny pouze vhodné a schválené báje,¹²⁸ v *Zákonech* nalezneme v tomto směru pouze požadavek, aby se staří lidé nechovali před dětmi zle a nedávali tak dětem špatný příklad.¹²⁹

Pro třídu strážců vytvořil Platón v Ústavě systém pravidel, která striktně ovládají jejich život. Tito strážci mají žít všichni pospolu, bez soukromého vlastnictví, dokonce i ženy a děti mají být všem společné. Strážci nemají mít žádné jmění a budou živeni svými spoluobčany. Sám Platón říká, že tito lidé nebudou příliš šťastni, protože nemají mít ze svého postavení a služby žádné výhody či prospěch, ale přesto na ně klade vysoké požadavky z celospolečenských důvodů s cílem dosáhnout blaženého státu.¹³⁰ V díle *Zákony* však již Platón tyto názory opouští a o společenství žen a dětí, jakož i o společném majetku zde nenajdeme zmínky.

3.3 Druhy státních zřízení

Platón ve svých dílech popisuje ideální státní zřízení vedle těch, která se mu jeví jako nevhodná. Zatímco v Ústavě se jim věnuje podrobněji, v *Zákonech* pouze okrajově zmiňuje již v prvním díle vylíčenou tyranidu, oligarchii a demokracii, jako nesprávné typy ústav.¹³¹ Nezabývá

¹²⁴ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 235.

¹²⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 234-236.

¹²⁶ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 170.

¹²⁷ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 43.

¹²⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 108.

¹²⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 123.

¹³⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 168-172.

¹³¹ PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 211.

se již jejich popisem a vývojem, takže lze mít za to, že stále setrvává na svých názorech vyplývajících z pojednání v Ústavě.

Základy ideálního státu stojí v obou dílech na tomtéž aspektu. Autor se snaží o postihnutí takového zřízení, které bude spravedlivé a kde budou lidé žít navzájem šťastně. Každý bude ve společnosti činit to nejlepší, čeho je schopen, ku prospěchu všech.

4 Pojetí státu v Aristotelově Politice

4.1 Úvod k dílu Politika

Na rozdíl od Ústavy, která je často považována za významné literární dílo, Politiku lze charakterizovat jako do jisté míry nesouvislou sbírku různých esejů, z nichž některé nejsou úplně a komplexní.¹³²

Aristotelovo dílo Politika je psáno nikoli způsobem dialogu, jako je tomu u děl Platónových, ale formou souvislého výkladu. Vyznačuje se precizní logickou argumentací. Častý je výskyt přirovnání, která jednoduchým způsobem osvětlují a zpřesňují výklad. Příkladem může být vztah mezi ovládaným a vládcem, který Aristoteles shrnuje do věty: „Ovládaný je totiž jako výrobce píšťal, vládnoucí je jako hráč na píšťalu, který tyto nástroje používá.“¹³³

Aristoteles ve své Politice komentuje Platónovy státní ideje vyplývající z Ústavy a Zákonů. Zaměřuje se především na kritiku těch Platónových poznatků, s nimiž se neztotožňuje, než na vyzdvihování pozitivních prvků, se kterými by souhlasil i on sám.

V Politice jsou věnované pasáže hodnocení jednotlivých ústav, z čehož lze získat cenné poznatky o tom, jak Aristoteles uvažoval o jednotlivých aspektech, které se dotýkají politických otázek.¹³⁴ Nechybí ani pojednání o jednotlivých možnostech státního uspořádání, včetně komentářů týkajících se Aristotelova pohledu na ně. Autor se ve svém díle věnuje také vytvoření teorie ideálního státu.

4.2 Státní společenství podle Aristotela

Dle Aristotela je člověk přirozeně společenská a státotvorná bytost. To, že se lidé sdružují, je nevyhnutelným procesem. Jednotlivci by toužili žít spolu, i kdyby nepotřebovali v ničem vzájemnou pomoc. Avšak navzdory tomu jsou lidé především sblížení vzájemným prospěchem.¹³⁵

Všechna společenství podle Aristotelova mínění vedou k dobru, avšak státní společenství má nejvýznamnější pozici, jelikož zahrnuje veškerá ostatní společenství. Ve státě vládne právo, které rozhoduje o tom, co je spravedlivé, a tak je spravedlnost podle Aristotela nedílnou součástí státu. Jednotlivci nejsou plně soběstační a nemohou dobře sami existovat, a proto vytvářejí

¹³² MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 7.

¹³³ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 93.

¹³⁴ Například majetkové otázky Aristoteles řeší ve svém výkladu o Faleově Chalkedonské ústavě, k soudní moci se vyjadřuje v pojednání o Hippodamově ústavě z Milétu. ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 62-66.

¹³⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 96.

rodiny, obce a státy. Stát je konečným cílem vývoje všech společenství a je naprosto přirozeným útvarem.¹³⁶

Stát má zajišťovat nutné podmínky existence člověka. Má také vytvářet vhodné podmínky pro rozvoj lidských ctností a umožnit, aby se dobré a ušlechtilé vlastnosti občanů mohly plně rozvinout.¹³⁷ Aristoteles prožil svůj život ve státě, který skýtal jedinečnou možnost využití občanského života, a proto společnost považuje za nepostradatelnou pro plný rozvoj potenciálu každého člověka.¹³⁸

Hlavním pojmem státního zřízení není určité místo, ale společenství lidí. Jeho hlavním cílem není obchodní výměna, ani společná ochrana a obrana proti vnějším nebezpečím, i když také tyto aspekty jsou důležité. Podle Aristotela je stát především společenství dobrého soužití, jehož základem je rodina. Účelem státu je dokonalý a soběstačný život.¹³⁹ Tento názor potvrdil Aristoteles také ve svém díle *Etika Nikomachova*. Stát by měl sloužit dobrému životu, který je jeho cílem a k jehož dosažení jsou také přijímána patřičná opatření, především co se týče výchovy.¹⁴⁰

Aristoteles nahlíží na politiku jako na prostředek, jak nastolit spravedlnost. Jedná se o praktickou vědu o tom, jak udělat lidské společenství, potažmo člověka jako jednotlivce, lepším.¹⁴¹

Dle Aristotela je potřebné, aby byl celý stát vhodně uspořádán. Aby byl celek – tedy stát – řádný a ctnostný, je nutné vychovávat děti se zřetelem na zavedené státní zřízení, aby se jednou staly řádnými občany.¹⁴² Aristoteles tedy, podobně jako Platón, dbá na výchovu a vzdělání svých občanů, aby to bylo ku prospěchu celému společenství.

4.3 Kritika Platónovy politické teorie podle Ústavy

Aristoteles se ve svém díle *Politika* zabývá mimo jiné také kritikou Platónových politických myšlenek vyplývajících z Ústavy. Především si všímá teorie společných žen a dětí ve třídě strážců, kterou má být docíleno co největší jednoty ve státě. Stát se dle Aristotela skládá z rozličných jednotlivců a společné ženy a děti nejsou státu ku prospěchu, protože nejméně péče se věnuje tomu, co není vlastní jednotlivci, ale všem. Aristoteles výborně argumentuje tím, že každý přirozeně zanedbává to, co je společné všem, neboť automaticky spoléhá, že se o danou věc postará někdo jiný. Dalším důvodem pro kritiku této teorie je fakt, že sice v Platónově

¹³⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 19-23.

¹³⁷ BERKA, Karel. *Aristoteles*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1966, s. 82.

¹³⁸ MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 9.

¹³⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 102.

¹⁴⁰ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1979, s. 258-260.

¹⁴¹ MCKEON, Richard. *Introduction to Aristotle*. 1. vydání. New York: The modern library, 1947, s. 548.

¹⁴² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 45.

ideálním státě budou obyvatelé jednou velkou rodinou, avšak tento systém naruší přirozené vztahy v klasické rodině, zničí tak příbuzenskou lásku.¹⁴³ Tyto myšlenky k Platónovu pojetí žen a dětí jako společného vlastnictví všech jsou přínosné a logicky ospravedlnitelné. Aristoteles je doplňuje tím, že pokud budeme vycházet z Platónem zamýšleného cíle, tedy dosáhnouti jednoty ve státě, která má vést ke snížení kriminality, protože každý bude příbuzný s každým a nebude chtít z tohoto důvodu nikomu ublížit, bude tento postup neefektivní. Delikty, jako jsou ublížení na zdraví, vraždy, hádky a jim podobné činy, jsou v lidském společenství nevyhnutelné. A pokud lidé nepoznají, kdo jsou jejich skuteční rodiče a blízcí příbuzní, budou se podle Aristotela těchto skutků dopouštět častěji, než kdyby brali ohled na svou skutečnou rodinu, kterou by znali.¹⁴⁴ Tento názor je hoděn uznání a myslím si, že je velmi přínosný.

Další sporný aspekt Platónova ideálního státu vidí Aristoteles ve společném majetku. Aristoteles se přiklání spíše k soukromému vlastnictví. Přiznává, že Platónovo pojetí kolektivního vlastnictví je zdánlivě krásné, oceňuje snahu o vytvoření přátelství mezi všemi, zvláště když se mnohá zla ve společnosti připisují tomu, že mezi lidmi vznikají mnohé spory o majetek a existuje zde tendence k pochlebování bohatým jedincům. Tyto skutečnosti však nepocházejí z faktu, že neexistuje společný majetek, ale z ničemnosti lidí. Aristoteles tvrdí, že ti, kdo mají společný majetek a vzájemně ho užívají, budou mít mezi sebou více sporů než ti, kteří mají majetek v osobním vlastnictví. Společné vlastnictví a užívání majetku může vést k mnoha neshodám, zvláště pokud ti, kteří hodně pracují, dostávají málo. Samozřejmostí je, že by nevyhnutelně vznikly výčitky těchto osob směřující k druhým, kteří nepracují tak intenzivně. Pokud je vlastnictví soukromé, bude se každý naopak starat jen o svoje záležitosti, odpadnou vzájemná obvinění a bude to tak i efektivnější, protože každý bude pracovat na svém a o to více si dá na vlastním výkonu záležet. Soukromý majetek umožňuje navíc podle Aristotela lidem projevit jednu z ceněných ctností – štedrost k druhým.¹⁴⁵ Zde můžeme vidět, že Aristoteles se řídí nejen logikou a zdravým rozumem, ale velkou roli v jeho myšlení hraje také etika.

4.4 Aristotelova kritika Platónova díla *Zákony*

Aristoteles hodnotí *Zákony* jako dílo, ve kterém Platón sice upravuje své názory s cílem přiblížit se tehdejší realitě a skutečně existujícím státům, avšak přesto se postupně vrací k původnímu výkladu, ke kterému dospěl v *Ústavě*. Říká, že Platónovy dialogy jsou neobyčejně hloubavé, avšak ne vždy pravdivé. Podle Aristotela má zákonodárce při stanovení zákonů dbát na dvě věci – na území a lid. Dále je vhodné se také zabývat sousedními státy, především udržovat

¹⁴³ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 46-50.

¹⁴⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 50.

¹⁴⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 52-55.

s nimi diplomatické vztahy, protože žádný stát nemůže existovat izolovaně. Aristoteles neschvaluje vojenský způsob života, i když chápe, že by občané měli být na válečné situace připraveni. Také vytýká Platónovi, že ve svých Zákonech reguluje majetek ve společnosti tím způsobem, že by ho mělo být tolik, aby se z něj dalo žít umírněně a aby byl stejný pro všechny, aniž by však kontroloval množství občanů a jeho nárůst. Kritizuje tedy, že Platón ponechává volnost plození dětí z hlediska jejich počtu, což by dle jeho názoru mohlo vést k chudobě občanů, která by sebou následně přinášela rozbroje a zločinnost.¹⁴⁶

Aristoteles hodnotí Platónův stát také z hlediska jeho formy. Uvádí, že Platónovo ideální státní zřízení, tak jak jej vymezil v Zákonech, je složeno z demokracie a tyranidy. Tyto dva typy zřízení však Aristoteles považuje za nejhorší ze všech druhů ústav. Je podle něj lepší, aby v sobě stát obsahoval prvky z více různých forem státních zřízení. Sám v Platónově ideálním státě spatřuje také prvky oligarchie, především v tom, že jsou zde úředníci dosazováni a že většinu úřadů by měli zastávat zámožní občané, což narušuje princip demokracie. Zároveň považuje za oligarchický také fakt, že povinnost volit je stanovena pouze pro určitou vyšší majetkovou třídu občanů. Ostatní volit mohou, ale nemusí. Je tedy jisté, že voličů z nejvyšších majetkových tříd bude více, protože ostatní nebudou vždy volit v plném počtu, jelikož jim to nebude stanoveno jako povinnost.¹⁴⁷ Je možné, že každý z obou filosofů viděl a představoval si výsledný ideální stát podle díla Zákony poněkud odlišně.

4.5 Aristotelovo hodnocení role úpravy majetku ve státě

Podle Aristotela je důležité mít správně uspořádané majetkové poměry ve státě, protože mohou být zdrojem nepokojů. Nepřiklání se však k myšlence společného majetku všech obyvatel ani k rovnosti majetku. Takové uspořádání se mu nejeví jako spolehlivé řešení všech problémů vyvstávajících z majetkového uspořádání společnosti. Tvrdí, že lidé se dopouštějí bezpráví nejen kvůli tomu, že by měli nedostatek prostředků k uspokojení svých životních potřeb, ale také proto, aby si mohli užívat v nadbytku. Za vše může neskromnost, žádostivost a touha po majetku. Největšího bezpráví se podle Aristotela dopouštějí ti lidé, kteří vyhledávají nadbytek a ne ti, kteří se starají pouze o základní nevyhnutelné potřeby.¹⁴⁸ Řešení otázky ochrany míru a pokoje ve státě tedy nenachází ve vyrovnaném majetku, kdy všichni mají povinně stejné hmotné prostředky, ale ve stanovisku, že lidé budou vedeni k tomu, aby netoužili po nadbytečném majetku.¹⁴⁹ Přiklání se tedy spíše k morálnímu apelu.

¹⁴⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 58-59.

¹⁴⁷ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 60-61.

¹⁴⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 62-64.

¹⁴⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 65.

Podle Aristotela k dobrému životu nestačí jen sám majetek, eticky je hodnotné pouze to, co je nezbytné pro cíl, kterému je bohatství podřízeno. Dobro se totiž neprojevuje v nadbytku, tudíž to, čeho je více, než je třeba, je špatné.¹⁵⁰

Zajímavá je myšlenka, že majetek ve státě by měl být nejen dostatečný vzhledem k vnitřní potřebě státu, ale zároveň by měl být v takovém množství, aby po něm nezatoužily sousední státy. Majetek má také umožňovat zajištění případné obrany proti útočníkům zvenčí, tudíž musí být regulace jeho množství v daném společenství nastavena taktéž s ohledem na toto kritérium.¹⁵¹ Autor *Politiky* tedy zohledňuje nejen vnitřní poměry ve státě, ale také okolní státy.

4.6 Občanství v Aristotelově pojetí

Stát je společenstvím, které se jako celek skládá z jednotlivých občanů. Aristoteles definuje stát jako určité množství občanů. Věnuje se také definici pojmu občan. Říká, že neexistuje jednotný pohled na jeho konstrukci. Jiné je například vymezení občanství v demokracii a odlišné zase v oligarchii.¹⁵²

Z Aristotelova pojetí občanství vyplývá, že je spjato se státem a jeho obsah závisí na celkové situaci ve společnosti a úrovni spravedlnosti. Dobrý občan je ztotožňován s pojmem dobrý člověk a tento může existovat jen v dokonalém státě.¹⁵³

Dle Aristotela se občanství nenabývá tím, že se určitá osoba nachází a pobývá na určitém místě. Občany nenazývá ani ty osoby, které mají účast na soudní pravomoci státu z toho titulu, že mají možnost vést soudní spory. Procesní subjektivitu může totiž nabýt také cizinec formou smluvního ujednání. Dále uvádí, že za občany se nepovažují ani děti, kvůli svému mládí, a dokonce ani starci, protože ti jsou již osvobozeni od občanských povinností. V jistém smyslu sice jsou občany, ale ne bez limitů, které vyplývají z jejich přílišného mládí či stáří. Aristoteles se však zaměřuje na ty, kdo jsou občany bez jakéhokoli omezení. Občanem je podle něj ten, kdo má účast na soudní a vládní moci. Tuto definici považuje za nejpřesnější ze všech možných pojetí občanství. Teoreticky je tedy občanem obecně řečeno každý, kdo má právo na účast v poradním anebo soudním úřadu.¹⁵⁴

Protože existuje několik různých druhů uspořádání státu, je i pojem občan vykládán odlišně v jednotlivých státních útvarech. Aristotelovo pojetí občanství je použitelné především

¹⁵⁰ ASMUS, Valentin Ferdinandovič. *Antická filozofie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 362-363.

¹⁵¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 64.

¹⁵² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 85.

¹⁵³ MCKEON, Richard. *Introduction to Aristotle*. 1. vydání. New York: The modern library, 1947, s. 547.

¹⁵⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 85-87.

v demokracii, v ostatních ústavách může existovat občanství v tomto smyslu, ale také nemusí. V některých totiž lid nemá vůbec žádnou moc.¹⁵⁵

Občané jsou důležitým pojmovým znakem pro stát. Státem Aristoteles nazývá takový útvar, který disponuje dostatečným množstvím občanů. Dostatečné množství občanů je takové, které je nevyhnutelné pro soběstačnost státu.¹⁵⁶ Tímto názorem se podobá Platónovi, který taktéž vše uzpůsoboval potřebám státu jako celého společenství.

Aristoteles uvádí, že v praxi se za občana označuje jedinec pocházející z rodičů, kterým náleží občanství daného státu. Podmínkou je, že oba rodiče musí být státními občany tohoto státu. Někteří navíc požadují, aby občany byli ještě alespoň dva předci.¹⁵⁷

Aristoteles využívá podobenství, podobně jako Platón, když pojednává o úloze občanů. Všichni jsou zodpovědní za celek, každý občan se musí snažit vykonávat to, co má, ku prospěchu všech. Tak jako lodníci mají každý svůj úkol, protože šťastná plavba je úlohou všech, musí brát každý občan ohled na blaho celého státu.¹⁵⁸ Podobnost ovšem není jen ve způsobu výkladu této myšlenky, ale i v jejím obsahu. Aristoteles se shoduje s Platónem v tom, že každý jedinec je zodpovědný za celou společnost. Protože nikdo nežije jen sám pro sebe, měl by přirozeně brát ohled také na své spoluobčany. Právě v tomto bych spatřovala přínosnost myšlenek obou filosofů. Celé dějiny lidstva tomu ostatně nasvědčují, neboť lidé se neustále sdružovali ve společenství a státy s vědomím, že sami nejsou schopni zajistit si své nezbytné potřeby – obživu a život v míru.

Aristoteles tvrdí, že úlohou každého občana je vytvářet blaho společenství, ačkoli mezi jednotlivci existují značné rozdíly. Důraz klade na ctnost občana. Ctnost řádného občana musí mít všichni, což je nezbytné, aby byl stát co nejlepší. Občanskou ctnost neztotožňuje s ctností člověka, neboť chápe, že ne všichni lidé mohou být dokonale dobří. Ctnost dobrého vládcce a ctnost dobrého člověka je jedna a ta samá. Avšak ctnost vládcce a občana není stejná. Dokonalý vládcce musí být dobrý a rozumný, avšak občan může rozumnost postrádat.¹⁵⁹ Opět zde vidíme paralelu k Platónovým myšlenkám o státu, konkrétně k jeho ideálnímu moudrému vládcce – filosofovi.

K osobě vládcce se Aristoteles vyjadřuje v tom smyslu, že aby měl schopnost dobře vládnout, musí umět také poslouchat. Měl by rozumět vládě v obou jejích aspektech – umění

¹⁵⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 87.

¹⁵⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 87.

¹⁵⁷ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 87.

¹⁵⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 90.

¹⁵⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 91.

vládnout a umění vládu, například formou pokynů, přijímat. Vládce má být rozumný a spravedlivý.¹⁶⁰

Občané by podle Aristotela přání měli žít blaženě a krásně. Smyslem státu je dobrý život jednotlivce. Za účel politického společenství jsou považovány ušlechtilé činy, vedoucí k dobrému životu občanů, a nejen holé spolužití.¹⁶¹ Považuji za velmi inspirativní fakt, že centrem a cílem Aristotela pojetí politiky se stává jednatel a jeho dobro.

4.7 Druhy ústav

Aristoteles rozeznává několik typů státního zřízení. Jsou jimi monarchie, tedy království a aristokracie. Tyto formy vlády se rozlišují podle toho, zda se v nich dbá na všeobecný prospěch (království), nebo se jedná o vládu několika mužů (aristokracie). Pokud mnozí lidé vládou ke všeobecnému prospěchu, nazývá Aristoteles takové uspořádání souhrnným názvem politeia.¹⁶²

Ke třem zmíněným formám státního zřízení jsou uvedeny také jejich protiklady, jakési špatné formy těchto ústav. Jsou jimi tyranida, jako opak království, oligarchie namísto aristokracie a demokracie nahrazující politeiu. Tyranidu Aristoteles definuje jako samovládu ve prospěch vládců, oligarchii jako vládu ve prospěch bohatých a demokracii naopak jako vládu ve prospěch chudých.¹⁶³ Ani jedno z výše jmenovaných státních zřízení nemyslí na obecný prospěch všech a tímto se vzdaluje Aristotelově ideálu, v jehož středu je blaho všech občanů. Je zde patrný soulad s Platónovým myšlením, které se vyznačovalo obdobnou ideou.

Aristoteles si je však vědom těžkostí, které sebou dané definice přináší. Působí to nejednoduchost při zařazování faktických vlád do teoretických vzorců. Opět se zde projevuje Aristotelovo důsledné logické myšlení. Uvádí, že pokud bude většina obyvatel bohatá a bude spravovat stát, bude se jednat o demokracii, nikoli o oligarchii, protože rozhodující bude množství. Naopak pokud bude chudých ve státě početně méně než bohatých, ale budou silnější a budou vládnout nad celou společností, tedy budou mít rozhodné slovo ve státě, musíme v tomto případě hovořit o oligarchii, neboť bude vládnout menšina nad většinou. Dodává však, že ve většině společností je bohatých málo, zatímco chudých mnoho, a tak ve skutečnosti výše pojednaný problém spíše nevznikne. Pro přesnost doplňuje definici oligarchie o poznatek, že se jedná o vládu několika bohatých, přičemž právě bohatství, nikoli množství, by podle něj mělo být

¹⁶⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 92-93.

¹⁶¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 102.

¹⁶² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 98.

¹⁶³ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 98.

rozhodující. Podobně demokracie bude vláda mnoha chudých a chudoba vládnoucích bude důležitějším znakem než množství takových vládnoucích osob.¹⁶⁴

Aristoteles nezavrhuje vládu více lidí. Spíše má vládnout množství lidí než malý počet nejlepších. I když jednotlivec není řádným člověkem, může být množství takových jedinců ve svém celku prospěšnější než nejlepší jednotlivci - „...právě tak jako hostiny, ke kterým přispěli mnozí, mohou být lepší než ty, které byly vystrojené nákladem jednoho.“¹⁶⁵

4.7.1 Království

Království je jedním ze správných ústavních zřízení. Aristoteles zaměřuje své zkoumání na to, aby zjistil, zda je královská vláda ku prospěchu státu, jejímu území a všem obyvatelům.¹⁶⁶

V království má podle Aristotela vládnout na základě ústavy a zákonů moudrý a spravedlivý král.¹⁶⁷

Autor *Politiky* rozlišuje několik druhů království. Rozeznává království, v jehož čele je král, který má hlavní velení ve válce. Hovoří o jakémsi doživotním úřadu vojevůdců. Dále rozlišuje království barbarské, které se vyznačuje dědičnou, zákonem stanovenou despotickou vládou. Třetím druhem království je tzv. aisymneteia, což je volená tyranida. Od předchozí se liší pouze tím, že není dědičná. Za čtvrtý druh království Aristoteles uvádí takové, které vzniká z vůle lidu, avšak disponuje pouze přesně vymezenou kompetencí. Existuje zde prvek dobrovolnosti ovládaného lidu a dědičné nástupnictví.¹⁶⁸

Krále Aristoteles považuje za jakýsi doplněk k zákonům. O tom, co nemůže být přesně a konkrétně vymezeno zákonem, rozhoduje král. V konkrétních jednotlivých situacích může člověk vhodněji přímo reagovat, než kdyby došlo k aplikaci obecně formulovaného zákona.¹⁶⁹ Aristoteles prokazuje, že mu velmi záleží na rozumu a efektivitě.

4.7.2 Aristokracie

Dalším z vhodných státních uspořádání je podle Aristotelova názoru aristokracie. Jedná se o vládu více lidí. Tito lidé by měli být dobří a vhodní pro své poslání. Důležitou roli hraje ctnost. Protože je Aristoteles toho mínění, že větší množství lidí je prospěšnější, než je jednotlivec, už jen z toho důvodu, že početné shromáždění je složitější zmást, upřednostňuje

¹⁶⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 99.

¹⁶⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 104.

¹⁶⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 113.

¹⁶⁷ BERKA, Karel. *Aristoteles*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1966, s. 82.

¹⁶⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 114-115.

¹⁶⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 116.

aristokracii před královstvím.¹⁷⁰ Opět tak činí na základě logického zdůvodnění a poskytuje vhodné argumenty.

4.7.3 Politeia

Politeia je založená na ctnosti. Pokud více mužů, kteří oplývají touto vlastností, zřizují ústavu založenou na principu vlády mnohých, vzniká politeia. Jejím opakem je oligarchie, která je založena na vládě několika bohatých jedinců. Rozdíl spočívá ve vlastnostech vládců – ctnosti a bohatství.¹⁷¹

4.7.4 Tyranida

Podle Aristotela je tyranida, stejně jako všechny ostatní ústavy, které se odlišují od správných státních uspořádání, nepřirozená. Dle jeho názoru není prospěšné a spravedlivé, aby jeden člověk vládl nad všemi a vším způsobem, jako by on sám byl zákonem.¹⁷²

Tyranida je v rozporu s názhledem Aristotela na poslání státu. Nejsou zde podmínky pro pospolitý život lidí, který by měl své základy ve vzájemné důvěře a přátelství.¹⁷³

Aristoteles považuje tyranidu za úplně nejhorší možnou ústavu.¹⁷⁴ Vzniká, pokud monarcha vládne despoticky, bez zákonů a podle vlastní libovůle. Jde v podstatě o neomezenou královskou vládu, která nehledí na prospěch ovládaných, ale pouze na svůj vlastní.¹⁷⁵

4.7.5 Oligarchie

Oligarchie patří mezi nevhodné formy vlády. Vyznačuje se tím, že k moci se dostávají urození, bohatí a vzdělaní lidé.¹⁷⁶

Aristoteles ji dělí na několik druhů. Předně je to takový typ vlády, kde se účast na úřadech váže na tak vysoký odhad majetku, že chudí se na nich nemohou podílet, i když jich je ve státě většina. Dalším druhem je taková oligarchie, kde jsou úřady taktéž vázány na velkou majetnost občana, avšak jsou doplňovány kooptací. Specifickým typem oligarchie je způsob získání úřadu prostřednictvím nástupnictví syna po otci. Čtvrtou formou je stejný typ oligarchie, jako posledně jmenovaný, ovšem s tím rozdílem, že zde nevládne zákon, ale úředníci. Jedná se o vládu velmožů.¹⁷⁷

¹⁷⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 117, 137.

¹⁷¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 117-118.

¹⁷² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 121.

¹⁷³ BERKA, Karel. *Aristoteles*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1966, s. 83.

¹⁷⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 126.

¹⁷⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 142.

¹⁷⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 206.

¹⁷⁷ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 134.

4.7.6 Demokracie

Demokracii považuje Aristoteles za nejlepší ústavu mezi těmi nejhoršími. Jde o vládu mnoha lidí. Vzniká podle jeho výkladu v momentě, kdy nemajetní a svobodní občané jsou ve většině a vládnou.¹⁷⁸

Předpokladem demokracie je svoboda. Občané v demokraticky uspořádaném státě mají účast na svobodě a svoboda je cílem, ke kterému každá demokracie směřuje. Patří k ní však také fakt, že je zde nutné střídavě vládnout a poslouchat. Dalším znakem demokracie je dle Aristotela to, že každý si v ní žije, jak chce. Je to podle něj atribut svobody. Veškeré úřady se zde volí ze všech občanů. To platí i pro soudy. Lidové shromáždění má rozhodovat o všech věcech. Aristoteles spojuje demokracii s takovými vlastnostmi, jako je neurozenost, chudoba a nevzdělanost.¹⁷⁹

Aristoteles rozlišuje několik typů demokracie. Za prvé hovoří o demokracii, ve které je rovnost lidí dovedena k dokonalosti. Rovností rozumí fakt, že nikdo, ať je bohatý či chudý, nemá před nikým přednost. Všichni jsou si rovni a mají stejnou účast na správě státu. Rozhoduje většina a je to právě obyčejný lid, kdo tvoří tuto majoritu ve společnosti.¹⁸⁰ Jedná se o demokracii v dnešním slova smyslu. Základem je rovnost všech a svobodný přístup každého ke správě společných záležitostí.

Za druhý typ demokracie pokládá Aristoteles takové státní zřízení, v němž jsou úřady přístupné podle odhadu majetku. Tato majetková hranice je však tak nízká, že každý, kdo vlastní alespoň něco, bude mít možnost účastnit se na vládě státu.¹⁸¹

Další formou demokracie je ta, v níž každý, kdo má bezchybný a prokázaný původ, získává podíl na státní moci. Někdy je toto kritérium nahrazeno požadavkem občanství. Tedy každý, kdo je občanem státu, má právo podílet se na jeho úřadech a správě, jinak ovšem rozhoduje zákon a to, co je zákonem stanoveno.¹⁸²

Jako poslední druh demokracie uvádí Aristoteles stejnou, jako byla předchozí, ovšem s tím rozdílem, že lidé nejen mají podíl na úřadech, ale také sami rozhodují. Tedy nerozhoduje zákon, ale sami občané. Pojmovým prvkem tohoto typu demokracie je hlasování, v němž má možnost každý spoluvytvářet rozhodnutí. Aristoteles hovoří o tom, že lid se stává samovládcem v podobě jedince složeného z mnoha osob. Nad tímto lidem nevládnou zákony a on se tak může stát despotickým vládcem. Takový typ vlády je připodobňován tyranii.¹⁸³

¹⁷⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 127-129.

¹⁷⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 205-206.

¹⁸⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 132-133.

¹⁸¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 133.

¹⁸² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 133.

¹⁸³ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 133.

Z Aristotelových myšlenek vztahujících se k tomuto typu demokracie je jasně patrné, že ji nepovažuje za nejšťastnější model státního zřízení. Proto je dobré, že dnešní demokracie jsou založeny na vládě práva, že existuje vždy zákonem stanovený rámec možností výkonů moci a správy v demokracii.

4.8 Úřady ve státě

Svobodní občané by měli mít možnost účastnit se na jednotlivých úřadech ve státě. Nemusí se přitom vyznačovat bohatstvím nebo určitou ctností. Toto právo přináležejí všem. Kvůli nedostatku smyslu pro spravedlnost a pro nerozumnost by však neměl mít jen tak každý možnost podílet se na výkonu funkcí v nejvyšších úřadech. Každý bez rozdílu se tedy může alespoň účastnit při poradách a soudech. Často to bylo v praxi vyřešeno tak, že zákonodárci přenášeli na občany volbu úředníků, ale nenechávali je spravovat úřady přímo. Opět je argumentováno tím, že ve skupině existuje přirozeně víc rozvahy. Každá jednotlivá osoba není schopna tak dobře rozhodovat. Na druhou stranu Aristoteles přiznává, že odborníci na určité záležitosti jsou povolanejší k rozhodování o těchto skutečnostech. Podrobnější vymezení voleb a občanů, kterým náleží volební právo, ponechává zákonodárcům pro stanovení v zákonech, které by měly odpovídat jednotlivým ústavám. Rozhodující jsou správně formulované zákony, které mají co nejpřesněji stanovit aspekty vlády a úřadů a úředník má rozhodovat jen o tom, co nelze v zákonech přesně stanovit.¹⁸⁴

V nejlepším státním zřízení se při obsazování úřadů hledí především na ctnost jednotlivce, nikoli na bohatství či původ.¹⁸⁵ Aristoteles rozlišuje úřady ekonomické a politické, které pečují o všechny občany. Úřady definuje jako instituce, které jsou oprávněny se radit o určitých věcech, rozhodovat o nich a nařizovat výkon. Právě možnost nařizování považuje za klíčovou pro výkon úřední moci.¹⁸⁶

Hlavním účelem všeho lidského konání je podle Aristotela dobro. Totéž platí i v umění řídit stát a podílet se na jeho jednotlivých úřadech. Politickým dobrem je především právo a právem je dán všeobecný užitek všem. Zákonodárci při tvorbě nejlepších zákonů nemají brát ohled na prospěch jednotlivých skupin občanů, ale rovnost je právě spatřována v tom, že existuje morální povinnost hledět na společné zájmy všech občanů.¹⁸⁷ Aristoteles tímto způsobem dokazuje, že při svých politologických úvahách má neustále na zřeteli celou společnost a blaho všech.

¹⁸⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 104-107.

¹⁸⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 110-111.

¹⁸⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 153.

¹⁸⁷ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 107.

4.9 Soudnictví

Aristoteles navrhuje pro stát sedm typů soudů. Soud pro předkládání vyúčtování úředníků, soud pro přečiny proti společnosti, soud na řešení zločinů proti ústavě, soud, který se bude zabývat odvoláním úředníků a soukromých osob proti trestům, soud pro řešení sporů ze soukromých smluv, soudy pro řešení sporů mezi cizinci a zvláštní bude také soud pro vraždy.¹⁸⁸ Na tomto místě je možné vysledovat, jakým hodnotám dává Aristoteles váhu. Vraždu a zločiny proti ústavě považuje za tak důležité, že jim vyčleňuje zvláštní soudy. Pamatuje také na odvolací soud.

4.10 Relativně nejlepší státní forma

Aristoteles preferuje stát vybudovaný na středních vrstvách obyvatelstva. Tvrdí, že státní zřízení je nejlepší v případě, že ve společnosti je nejpočetnější právě střední vrstva občanů a je pokud možno silnější, než obě okrajové vrstvy. Je tedy vhodné, aby většina ve státě měla střední a dostatečný majetek. Oba extrémy – chudoba a nadměrný majetek – nevedou k pokojnému uspořádání společnosti.¹⁸⁹

Účelem nejlepšího státu je blaženost člověka. Blažený člověk je ten, kdo nepostrádá ani vnější, ani tělesné a duševní dobro. Dokonalý stát se musí vyznačovat ctností svých občanů a dostatkem vnějších prostředků na to, aby mohl rozumně prosperovat.¹⁹⁰ Blaženost je totiž podle Aristotelova mínění uskutečňováním a dokonalým užíváním ctnosti.¹⁹¹

V ideálním státě, kterému se Aristoteles věnuje, jsou si občané jistým způsobem rovni a vláda je vykonávána podle zákona. Tímto se do jisté míry podobá státu z Platónova díla *Zákony*. Aristoteles také klade důraz na objasnění faktu, že jeho dokonalý stát nebude směřovat k neomezenému bohatství nebo k nadvládě nad několika státy.¹⁹²

Území ideálního státu by mělo být podle Aristotelových slov přehledné, aby mohla být státu v případě nouze rychle a efektivně poskytnuta pomoc. Nejlepší poloha je na strategicky výhodném místě.¹⁹³ Aristoteles vidí hlavní aspekty státu v obyvatelstvu, vyrovnaných majetkových poměrech a v území.

¹⁸⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 157-158.

¹⁸⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 144.

¹⁹⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 221-223.

¹⁹¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 236, 245.

¹⁹² MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 113.

¹⁹³ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 232.

4.10.1 Občané

Nutnou součástí státu, který si Aristoteles představuje jako takový, který se blíží dokonalosti, jsou rolníci, řemeslníci, ozbrojená moc a členové rady.¹⁹⁴

Aristoteles se zabývá mimo jiné vhodným počtem a složení obyvatelstva v ideálním státě. Vychází z toho, že stát by měl být soběstačný. Stát s velmi malým počtem obyvatel je podle něj nevyhovující tomuto požadavku. Avšak ani neomezené množství lidí na určitém území nebude vhodné. Je totiž obtížné spravovat příliš lidnatý stát. Aristoteles se tedy přiklání k rozumnému středu, který představuje nejvyšší možný počet obyvatel, který je ještě přehledný a umožňuje soběstačný život ve státě.¹⁹⁵

Tomu také odpovídá Aristotelův názor, který jde téměř do krajnosti, že pokud bude ve společnosti příliš mnoho obyvatel, měla by se stanovit hranice, která určí, kolik dětí může mít jeden pár. Po překročení této hranice nastává vynucený potrat. Taktéž neduživá novorozeňata by neměla být podle Aristotelova mínění vyživována.¹⁹⁶

Aristoteles velmi podrobně popisuje jednotlivé způsoby, kterými by měl stát usměrňovat životy svých občanů, protože všichni mají náležet státu. Každá regulace je omezením svobody. I když je státu přisuzována pozitivní funkce, tedy rozvoj dobrého žití a snaha o dosažení tohoto cíle, takový stát zasahuje do lidských životů a nutí své občany, aby konali to, co je s ohledem na daný účel nutné.¹⁹⁷

Aristoteles se věnuje také pojednání o výchově ve svém nejlepším státě. Děti by měly být uchráněny všeho vulgárního, zlého a nemravního. Budou vychovávány doma a od sedmi let až do puberty budou již vzdělávány. Další etapa pokračuje až do jednadvaceti let. O výchovu mládeže se musí starat sám zákonodárce. Vzdělání by mělo být stejné pro všechny, což vyhovuje cíli státu – péče o všechny občany. Výchova je zaměřena především na gymnastiku, gramatiku, hudbu a umění.¹⁹⁸ Aristoteles, stejně jako Platón, klade velký důraz na vzdělání. Vzdělávání je záležitostí státu, protože stát bude takový, jací budou jeho občané.

Podle Lea Strausse obec v Aristotelově pojetí tvoří nejobsáhlejší společenství a směřuje tudíž k nejvyššímu dobru, kterým je štěstí. Nejvyšší dobro obce je také nejvyšším dobrem pro jedince, který se zde nachází. Štěstí je spatřováno v praktickém uplatňování morální ctnosti, hlavní starostí obce je tedy logicky péče o ctnost jejích členů, a tudíž řádná výchova. Aristoteles však nepočítá s tím, že nepanuje neshoda mezi lidmi o tom, v čem spočívá náplň pojmu štěstí.

¹⁹⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 238.

¹⁹⁵ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 229-231.

¹⁹⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 255.

¹⁹⁷ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 189.

¹⁹⁸ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 257-261.

Strauss k tomu podotýká, že v dnešní době nelze takový argument uznat, protože se vytvořil názor, že různí lidé mají rozdílné pohledy na pojem štěstí, a tak již toto nejvyšší dobro nemůže být společným dobrem, ke kterému by mohlo politické společenství směřovat. Proto se dnes odstupuje od jakéhokoli vnucování určitého druhu dobra lidem, protože panuje mínění, že žádná představa o štěstí nemůže být nadřazena jiné, od ní odlišné.¹⁹⁹

Jediné omezení, které Aristoteles zvažuje pro případ omezování lidských činností, je ukládáno s ohledem na cíl státu. Jestliže je účelem státního zřízení dobrý život jednotlivců, mohou tedy občané vykonávat jen ty funkce, které vedou ke štěstí a ctnosti. Aristoteles vyčleňuje obchod a nekvalifikovanou práci jako něco, co je ponižující a v rozporu se ctností. Zemědělství přímo vylučuje, neboť při jeho výkonu není zajištěn dostatek volného času, aby měl jedinec čas na ctnostný život.²⁰⁰

Funkce, které jsou vyhrazeny občanu ideálního státu, jsou účast v boji, na náboženském kultu a na soudním rozhodování, včetně poradní funkce na sněmu. Poslední dvě činnosti, které jsou vyjmenované v předchozím výčtu, jsou podstatnými náležitostmi, které vyplývají z definice občanství, proto musí nutně náležet každému skutečnému a plnoprávnému členu státu.²⁰¹

Aristoteles neklade důraz, na rozdíl od Platóna, na to, aby v jeho dokonalém státě vykonávali jednotlivé činnosti specialisti. Má za to, že pro každou činnost je vhodný určitý věk osoby, která ji bude konat. Každá z úloh ve státě je totiž přiměřená jinému věku. Pro politické úlohy je potřeba rozumnosti, avšak ve věcech vojenských je zapotřebí také síly. Aristoteles vychází z přirozenosti člověka, a tak úkoly veřejné správy, k nimž je zapotřebí moudrosti, svěřuje do rukou starších občanů, kdežto tam, kde je zapotřebí síly, povolává mladé lidi.²⁰²

Aristoteles oproti Platónovi užívá v rámci svého ideálního pojetí státu mírnější prostředky, co se týče zasahování do životů jednotlivců, především s neustálým ohledem na rozumné uspořádání poměrů ve státě se zřetelem na přirozenost člověka. Lze říci, že poskytuje větší prostor pro to, co dnes nazýváme občanskou společností. Občanská společnost je nejen ideový koncept, ale i společenská a politická realita. Vztahuje se k moci a její kontrole v nestátní sféře společnosti. V současné době je chápána jako předpoklad svobody a záruka demokracie.²⁰³ Aristoteles výslovně uznává, že člověk je společenská bytost.²⁰⁴ Lze si proto představit, že by se nebránil sdružování občanů a vzniku různých spolků. Sám prožil život ve státě, který skýtal možnost využití občanského života. Společnost považuje za prostředek pro rozvoj osobnosti

¹⁹⁹ STRAUSS, Leo. *Obec a člověk*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2007, s. 38-39.

²⁰⁰ MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 119.

²⁰¹ MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 120.

²⁰² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 237-238.

²⁰³ HOPPE, Jiří. *Opozice '68*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2009, s. 19.

²⁰⁴ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 96.

každého člověka.²⁰⁵ Je otevřen pro svobodné vzdělání občanů. Aristoteles nestanovuje v těchto ohledech žádná omezení. I když nelze přímo hovořit o občanské společnosti, kterou známe z moderních demokracií, v jeho ideálním státě můžeme sledovat větší prostor ke společenskému uplatnění každého jednotlivce. Aristotelova společnost je více otevřená, což podle Poppera znamená, že jednatel smí rozhodovat osobně a má možnost společenského vzestupu. Do protikladu je stavěna uzavřená společnost, kterou Popper považuje za kolektivistickou.²⁰⁶ Tu já spatřuji v Platónově pojetí státu, které je založeno na snaze dosáhnout neměnnosti společenského uspořádání.

²⁰⁵ MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 9.

²⁰⁶ POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřítelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994, s. 158.

5 Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela

5.1 Základní srovnání

Ačkoli byl Aristoteles členem Platónovy Akademie a projevovat vůči němu oddanost, nepřebíral nekriticky jeho názory.²⁰⁷ I v oblasti politických úsudků jsou zřetelné rozdíly v myšlení obou filosofů. Zatímco Platónovy dialogy *Ústava* a *Zákony* jsou díla, jejichž obsah je vytvářen především snahou o postihnutí ideálního státního zřízení, Aristoteles se zabývá, jak vyplývá především z jeho *Politiky*, otázkami státu a jeho uspořádání vědecktější způsobem, protože se snaží o definování souvisejících pojmů a zkoumá jednotlivé existující ústavy.

Aristotelova *Politika* se v podstatě shoduje s Platónem v tom, že uznává důležitost mravního úkolu obce, avšak jinak se v ní objevují rozdíly oproti Platónově teorii, což se projevuje mimo jiné také ve výslovné kritice žáka vůči svému učiteli.²⁰⁸

5.2 Stát podle Platóna a Aristotela

Stát je pro oba filosofy prostředkem ke spolupráci lidí. Platón jej popisuje jako skupinu lidí shromážděnou na jednom místě, aby si byli vzájemně ku prospěchu.²⁰⁹ Aristoteles obdobně hovoří o státu jako o přirozeném společenství lidí.²¹⁰

Společným bodem myšlenek Platóna a Aristotela je také účel státu. Platón má neustále na zřeteli blaho všech občanů, podobně Aristoteles hovoří o tom, že cílem státu je vytvořit podmínky pro soběstačný a spokojený život.²¹¹

Zatímco Platón nedefinuje občanství, Aristoteles říká, že stát je určité množství občanů, přičemž občanem je ten, kdo má podíl na vládní a soudní moci.²¹²

5.3 Pojetí ideálního státu u Platóna a Aristotela

Platónovo dokonalé státní zřízení podle jeho *Ústavy* stojí na rozdělení obyvatelstva do tříd. Věnuje se především třídě strážců a vládců. Životy strážců jsou striktně omezeny přísnými ustanoveními. Platón klade důraz na jejich výchovu a vzdělání. Strážci nesmí mít vlastní

²⁰⁷ HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 119.

²⁰⁸ NOVOTNÝ, František. *O Platónovi: IV. Druhý život*. 1. vydání. Praha: Academia, 1970, s. 45.

²⁰⁹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 93.

²¹⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 96.

²¹¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 102.

²¹² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 86.

majetek²¹³, ženy i děti jsou všem společné a je dbáno na kvalitu jejich rodu.²¹⁴ Vládnout má moudrý filosof.²¹⁵

V pozdějším Platónově díle *Zákony* je patrný odstup od tohoto uspořádání. Stát je založen na zákonech, které regulují veškeré dění. Můžeme zde spatřovat odchýlení se od vládce – filosofa, který nejlépe ví, co je pro stát dobré, směrem k zákonům, které stanovují úpravu chování jednotlivců.

Aristotelovo pojetí vhodného státního uspořádání vychází ze středních vrstev obyvatelstva, protože říká, že je nejlépe, mají – li silnější postavení, než okrajové vrstvy. Většina by tedy měla mít střední, přitom však dostatečný majetek, aby bylo zachováno pokojné uspořádání společnosti.²¹⁶

Stejně jako Platón, stanovuje i Aristoteles četná omezení života jednotlivcům ve státě. Zatímco Platón se jeví být ve svých ustanoveních přísnější – například ustanovením toho, že každý jedinec musí konat jedinou činnost, aby ji vykonával co nejlépe a ve prospěch celého státu, nebo zásahy do rodinného života občanů regulací věku pro možnost mít potomky, v Ústavě ještě vyhrocenou ustanovením, že v rámci třídy strážců by mělo být umožněno plodit děti ponejvíce především těm nejlepším lidem.²¹⁷ Z pojednání o Aristotelově pojetí státu vyplynulo, že je v tomto ohledu mírnější.

5.4 Srovnání názorů Platóna a Aristotela na špatné státní formy

Platón kritizuje timokracii, oligarchii, demokracii a tyranidu, protože se jedná o odchylky od jeho ideálního státu, kde vládne moudrý filosof.²¹⁸ Aristoteles zkoumá vedle špatných státních zřízení také vhodné formy ústav. Jsou jimi království, aristokracie a politeia. S Platónem se shoduje na tom, že oligarchie, demokracie a tyranida nejsou dobré státní formy.²¹⁹

Oligarchii definuje Aristoteles jako vládu urozených, bohatých a vzdělaných lidí.²²⁰ Tímto se nijak od Platóna neodlišuje, stejně jako v případě tyranidy, která je pro oba spojena s tím, že se neslučuje s posláním státu – zajištěním klidného a prospěšného života každého jednotlivce – z důvodu aplikace libovůle tyrana, který je také v naprostém protikladu s Platónovým ideálním moudrým vládcem.²²¹

²¹³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 170.

²¹⁴ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 235.

²¹⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 187.

²¹⁶ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 144.

²¹⁷ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 235.

²¹⁸ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 358.

²¹⁹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 98.

²²⁰ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 206.

²²¹ ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 121. PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 395.

Demokracii oba autoři vidí jako zřízení, které je založené na svobodě.²²² Jak Platónovi, tak i Aristotelovi se nelíbí, že – podle jejich mínění – si v takovém státním uspořádání může každý volně žít podle svého. Velmi je to patrné především u Platóna, který klade důraz na to, aby byla ve státě pevně stanovená pravidla pro chování každého jedince za účelem dosažení cíle, který by měl být podle jeho názoru neustálou prioritou pro každé společenství lidí – prospěch všech v celém státě. Dále můžeme vyzorovat, že se demokracie naprosto neslučuje s Platónovým názorem na ideální stát, v němž by měl mít hlavní slovo moudrý vládce.²²³

Pokud se týče náhledů Platóna a Aristotela na špatné státní formy, lze shrnout, že jsou do jisté míry podobné.

²²² ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988, s. 205. PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 378.

²²³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 187.

Závěr

Svou práci jsem zaměřila na srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela. Zvláštní ohled byl brán na společenské uspořádání Platónova ideálního státu a na etické otázky, které vyvstávají z jeho myšlenek.

Z analýzy Ústavy vyplynulo, že stát zde popisovaný je absolutně ovládán několika vládci. I když je kladen důraz na jejich moudrost, stále je potlačena vůle zbytku obyvatelstva. Dalším důležitým faktem je, že v dokonalém státě by byl každý povinen vykonávat jen to, k čemu se dobře hodí, bez možnosti změny či volby. V pojednání o strážcích státu Platón hovoří o cenzuře vyprávění, zákazu soukromého vlastnictví a o společných ženách a dětech. I sňatky mají být uzavírány ve prospěch obce a aplikují se prvky eugeniky. Tento stát se vyznačuje značnou mírou zásahů do života občanů.

Má první hypotéza zněla, že si myslím, že Platónův model státu podle Ústavy splňuje kritéria totalitního státu a nese jeho znaky. Pomocí komparace přesně stanovených kritérií totalitních systémů podle vybraných politologů s pojetím Platónova ideálního státu jsem dospěla k závěru, že tento stát opravdu nese rysy totalitního systému. Nikoli však bezvýjimečně. Zatímco kritéria nastavená Popperem, Brzezinským a Hayekem se ukázala být naplněna, především s ohledem na Platónovo pojetí vládnoucí třídy, která je oddělena od zbytku občanů, disponuje univerzální mocí a vede celou společnost, aniž by uznávala autonomii jednotlivce, podle Aronovy definice totalitního systému Platónův stát neobstál ve třech zkoumaných bodech z pěti a není možné ho z tohoto důvodu nazvat plně totalitním.

Na základě analýzy Ústavy a následné komparace státu v ní popsaném s kritérii totalitarismu podle Arona mohu říci, že požadavek monopolu na politickou činnost je splněn, stejně jako podřízenost většiny ekonomických a profesních aktivit státu. Co se týče existence ideologie, jejího šíření a následného ideologického hodnocení jednotlivců, tato kritéria nebyla potvrzena.

V pozdějším Platónově díle *Zákony* lze vypožorovat mírnější přístup k regulaci života občanů. Přednostní postavení vládce – filosofa se mění ve snahu vše podřídit zákonům. Z Ústavy vyplývá snaha o vytvoření státu, který bude dbát na blaho celku. Také v *Zákonech* můžeme sledovat tento záměr.

Mou druhou hypotézou bylo, že se domnívám, že Aristotelovo pojetí politického uspořádání poskytuje mnohem větší prostor pro to, co bychom dnes mohli nazvat občanskou společností, čímž se jeví oproti Platónovi otevřenější. I když samozřejmě nelze přímo hovořit o občanské společnosti, kterou známe z moderní doby, potvrdilo se, že Aristotelův ideální stát je více otevřen ke společenskému uplatnění každého jednotlivce a je zde poskytována větší

svoboda. Aristotelovo pojetí státu je v mnohých ohledech méně striktní než Platónovy návrhy na fungování ideálního státu. Aristoteles nehovoří o cenzuře informací a aplikaci eugeniky. Nezasahuje tedy do života jednotlivce tak závažným způsobem.

Oba filosofové mají na zřeteli blaho celé společnosti. Cílem a účelem státu je spokojený a dobrý život jeho obyvatel. Hlavní přínos vidím v tom, že se snažili pohlížet na stát jako na prostředek, který lidem umožní lépe žít a dosáhnout kvalitnějšího soužití. Vždy mají na zřeteli prospěch celého státu. Nekladou důraz na vládnoucí vrstvy, které by byly na úkor obyvatel privilegovány nebo podporovány v osobních ambicích. Pozitivum spatřuji v požadavku na jejich patřičné vzdělání a moudrost. Vládnutí by v pojetí obou myslitelů nemělo být činností k dosažení vlastních cílů či materiálních výhod.

Sympatické je mi také kladení důrazu na ohleduplnost občanů vůči sobě navzájem a snaha, aby stát vedl k dosažení všeobecného prospěchu, neboť proto vznikl. Ne všechny prostředky, které oba filosofové navrhovali pro dosažení svých záměrů, však považuji za vhodné, účinné a eticky korektní.

I když se Aristoteles od názorů Platóna v mnohém odlišuje a dokonce na něj sám vytváří kritiku, stejně jako jeho učitel však vidí hlavní cíl a poslání státu ve zlepšení života jednotlivců, protože ti jsou sami nesoběstační. V samotném jádru problematiky státu jsou tedy myšlenky obou filosofů obdobné.

Bibliografie

Primární zdroje

ARISTOTELES. *Politika*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1988. 305 s.

PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993. 523 s. ISBN 80 – 205 – 0347 – 1.

PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961. 373 s.

Sekundární zdroje

ADORNO, Francesco a kol. *Klasické Atény*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1970. 320 s. ISBN 61 – 057 – 70.

ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. 1. vydání. Bratislava: Pravda, 1979. 262 s.

ARON, Raymond. *Demokracie a totalitarismus*. 2. vydání. Brno: Atlantis, 1993. 218 s. ISBN 80 – 7108 – 064 – 0.

ASMUS, Valentin Ferdinandovič. *Antická filozofie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. 542 s.

BERKA, Karel. *Aristoteles*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1966. 201 s.

BLACKBURN, Simon. *Platónova Ústava*. 1. vydání. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007. 237 s. ISBN 978 – 80 – 7306 – 304 – 7.

BOUZEK, Jan, ONDŘEJOVÁ, Iva. *Periklovo Řecko*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 1989. 265 s. ISBN 80 – 204 – 0083 – 4.

BRZEZINSKI, Zbigniew. *Bez kontroly*. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1993. 222 s. ISBN 80 – 85605 – 83 – X.

DAHL, Robert. *Demokracie a její kritici*. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1995. 349 s. ISBN 80 – 85605 – 81 – 3.

HARE, R. M., BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994. 315 s. ISBN 80 – 205 – 0363 – 3.

HAYEK, Friedrich August. *Cesta k nevolnictví*. 1. vydání. Praha: Občanský institut, 1991. 129 s. ISBN 80 – 900190 – 0 – 5.

HOPPE, Jíří. *Opozice '68*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2009. 390 s. ISBN 978 – 80 – 7260 – 216 – 2.

JUST, Roger. *Women in Athenian law and life*. 1. vydání. London: Routledge, 1990. 317 s. ISBN 0 – 415 – 05841 – 4.

MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filozofie*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 188 s.

- MCKEON, Richard. *Introduction to Aristotle*. 1. vydání. New York: The modern library, 1947. 667 s.
- MULGAN, Richard. *Aristotelova politická teorie*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1998. 199 s. ISBN 80 – 86005 – 69 – 0.
- NOVOTNÝ, František. *O Platonovi: Díl druhý*. Praha: Jan Laichter, 1948. 498 s.
- NOVOTNÝ, František. *O Platónovi: IV. Druhý život*. 1. vydání. Praha: Academia, 1970. 947 s.
- PIEPER, Josef. *O spravedlnosti*. 1. vydání. Řím: Křesťanská akademie, 1966. 87 s.
- POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994. 354 s. ISBN 80 – 85241 – 53 – 6.
- REALE, Giovanni. *Platón: Pokus o novou interpretaci velkých Platónových dialogů ve světle nepsaných nauk*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2005. 699 s. ISBN 80 – 86005 – 23 – 2.
- STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 653 s. ISBN 978 – 80 – 7195 – 206 – 0.
- STRAUSS, Leo. *Obec a člověk*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 2007. 255 s. ISBN 978 – 80 – 7298 – 116 – 8.
- VÁCHA, Marek. *Místo, na němž stojíš, je posvátná Země*. 1. vydání. Brno: Cesta, 2009. 255 s. ISBN 978 – 80 – 7295 – 104 – 8.

Shrnutí

Tato diplomová práce na téma Srovnání pojetí státu u Platóna a Aristotela je zaměřena na porovnání názoru dvou významných filosofů na státní zřízení, občanství a ideální stát. Tyto aspekty jsou zkoumány u každého z autorů zvlášť a následně vzájemně porovnávány. Zvláštní důraz je kladen na společnost a etické aspekty vyplývající z Platónova návrhu ideálního státu v jeho díle Ústava.

Nejdříve je zkoumán ideální stát v Platónově díle Ústava a Zákony. Ohled je brán také na názory Platóna na různá státní zřízení. Základními body zkoumání Ústavy jsou společnost, život strážců a vládců – filosofové. Stát podle Ústavy je porovnáván s kritérii totalitních systémů podle moderních politologů. Z tohoto zkoumání vyplynulo, že tento stát opravdu nese některé znaky totalitních států. V díle Zákony lze vyzorovat rozdíly v uspořádání ideálního státu a omezení občanů již nejsou tak markantní.

V části věnující se Aristotelovi je pojednáno o názoru tohoto filosofa na otázky týkající se státu. Nachází se zde také rozbor kritiky děl Platóna a názory Aristotela na dobrá a špatná státní zřízení.

Oba filosofové kladou velký důraz na vzdělání ve státě a na jeho cíl, jímž je prospěch celého společenství. Platón popisuje svůj ideální stát značně autoritativním způsobem, kdežto Aristoteles je v tomto ohledu mírnější. Především na zkoumání tohoto aspektu je celá práce zaměřena.

Summary

This diploma work with the title 'The comparison of Plato's and Aristotle's conception of the state' is directed at comparison of two important philosophers' view of state systems, citizenship and ideal state. These aspects are examined separately and subsequently compared. All is made with special emphasis on the society and ethical aspects of Plato's proposal of ideal state in his book 'The Republic'.

At first there is examined the ideal state in Plato's works 'The Republic' and 'Laws'. There is regard to Plato's opinions on various state systems. Important points of the book 'The Republic' are society, life of guards and sovereign – philosopher. The state, which is described in the book 'The Republic', is compared with criteria of totalitarian political systems of modern political scientists. The result of this research is, that Plato's state has some signs of totalitarian states. We can detect many differences between the ideal states, which Plato described in his works 'The Republic' and 'Laws'. There are less strict limitation of citizens in 'Laws'.

In part of this work, which is concentrated on Aristotle, is interpreted his view of matters of state. There is also the analysis of Plato's work's criticism and Aristotle's opinions on good and wrong state systems.

For both philosophers is very important education in their ideas of perfect state. Significant is also the aim of their states. It is a benefit for whole community. Plato describes his ideal state quite authoritatively. Aristotle is in this factor less strict. This is important point of all diploma work.

Seznam klíčových slov

Platón, Aristoteles, stát, občan, společnost, státní zřízení, ideální stát, vláda, totalitní politický systém, demokracie, oligarchie, tyranida, aristokracie, království, politeia.

The list of key words

Plato, Aristotle, state, citizen, society, state system, ideal state, government, totalitarian political system, democracy, oligarchy, tyrannid, aristocracy, kingdom, politeia.